

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ**

Spoločenské problémy v románe Janka Jesenského Demokrati

Diplomová práca

Nitra 2012

Bc. Veronika Najdenová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ**

Spoločenské problémy v románe Janka Jesenského Demokrati

Diplomová práca

Študijný program: Stredoeurópska areálová kultúra
Študijný odbor: Kulturológia
Školiace pracovisko: Jednoodborové 1. stupeň, magisterské, externé
Konzultant: doc. PaedDr. Peter Andruška, PhD.

Pod'akovanie

Predovšetkým by som sa chcela poďakovať môjmu konzultantovi doc. PaedDr. Petrovi Andruškovi, PhD., za pomoc, odborné vedenie a čas, ktorý mi venoval pri vypracovaní mojej práce a ďalej rodine a priateľom za podporu pri písaní diplomovej práce.

Abstrakt

NAJDENOVÁ, Veronika Bc.: Spoločenské problémy v románe Janka Jesenského Demokrati [Diplomová práca], Veronika Najdenová – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta stredoeurópskych štúdií, Katedra areálových kultúr, študijný odbor kulturológia. Vedúci diplomovej práce: doc. PaedDr. Peter Andruška PhD. KAK FSŠ UKF v Nitre 2012, 54 strán

Cieľom diplomovej práce je hlavne analýza spoločenských problémov a rodinných vzťahov v románe Janka Jesenského Demokrati a tiež priblíženie si života prvého národného umelca.

Pozornosť je venovaná aj jeho životu, štúdiu na gymnáziu a na univerzitné štúdium a jeho ďalšie pôsobenie v umeleckej oblasti, konkrétne v literatúre.

Spracované sú tiež spomienky na autora, prostredníctvom iných, viac či menej známych osobností, jeho priateľov a rodiny.

Kľúčové slová: spoločenské problémy, vzťahy, rodina, spomienky

Abstract

NAJDENOVÁ, Veronika Bc.: Social problems in novel of Janko Jesenský Demokrats. [Diploma thesis], Veronika Najdenová – University of Konstantin the philosopher in Nitra, Faculty of middle europe studies, Department of areal kulture, study section kulturology. Head of diploma thesis: doc. PaedDr. Peter Andruška PhD. KAK FSS UKF v Nitre 2012, 54 pages

The goal of diploma thesis is mainly analyze social problems and family relationships in the novel of Janko Jesenký Demokrats.

Thesis is focused on to his life, study in high schol and the university and next activities in professional literature.

We executed memories of autor by the way of other, more or less famous persons, friends and family.

Key words: social problems, relationship, family, memories

Obsah

Úvod.....	7
1 Turčiansky Svätý Martin a Budapešť od roku 1874 do roku 1905.....	9
1.1 Prvý kritik.....	10
1.2 Spolok Kytka a časopis Lúč.....	12
1.3 Krátky prelet poéziou.....	13
1.4 Rýchla analýza v próze.....	15
1.5 Posledné roky národného umelca.....	19
2 Roky v zajatí vojny 1914 - 1919.....	21
2.1 Priateľstvo s J. G. Tajovským.....	25
2.2 Preklady z ruskej literatúry.....	27
2.3 Jesenský v spomienkach.....	29
3 Jesenského orientácia na román.....	31
3.1 Štruktúra románu.....	32
3.2 Románové postavy a ich osobné a spoločenské problémy.....	34
Záver.....	48
Zoznam použitej literatúry.....	50
Prílohy.....	52

Úvod

Vo svojej diplomovej práci sa budem venovať predovšetkým analýze spoločenských problémov a rodinných vzťahov v diele Janka Jesenského *Demokrati*. Nevynechám však ani niekoľko kapitol, ktoré sa budú týkať priamo samotného autora tohto diela, jeho mladosti a štúdií, rokov v Trenčíne, Vespréme a Rusku, pripomeniem obdobie, keď bol županom v Nitre, jeho poéziu a začiatky písania románu *Demokrati*. Spomínaný román bol napísaný v roku, keď mal Jesenský už šesťdesiat rokov, čo svedčí o jeho dlhoročných skúsenostiach s písaním, pretože debutoval ako tridsaťjedenročný. Jesenský, debutoval ako básnik, básnickou zbierkou *Verše*. Aj keď sa písanie básní v mnohých smeroch odlišuje od písania prózy a od celistvého románu, a hoci sa autor venoval viac písaniu poézie ako próze, napriek tomu sa v básnickej zbierke *Reflexie* vyskytuje zopár básní, predpovedajúcich napísanie slávneho románu. Autorovi sa nedá uprieť jeho umenie vytvoriť dokonalé charaktery postáv tak, aby presne zastupovali jednotlivé spoločenské vrstvy v prostredí románu. Román má sarkastický, výsmešný podtón, cielene však neuráža, ak to tak môžem napísať, len sa vysmieva mešťanom. Autor v diele vytvára konflikty prostredníctvom mnohých postáv a vytvára zápletky tak, aby čitateľa zaujal.

Demokrati boli pôvodne vydané ako dva samostatné romány. Prvá časť románu začína v Starom Meste, v pohostinstve, kde sa komisár Landík dohaduje s mäsiarom Tolkošom na založení spolku Rovnosť. V tomto spolku by si mali byť v predstave Landíka všetci rovní. Keď sa však komisár zamiluje do slúžky Hanky, do ktorej je zaľúbený aj Tolkoš, z plánu o spoločnom spolku nezostáva nič. Landík zvädza sám so sebou boj, čo sa týka lásky k Hane, pretože nie sú z rovnakej spoločenskej vrstvy. Kým on je predstaviteľom uvedomelej inteligencie, ona je na začiatku románu obyčajnou slúžkou v rodine bohatého bankára Rozvalida. Iným problémom v prvej časti románu je vzťah komisára s mäsiarom, ktorý, keď sa dozvie o Landíkovej láske k Hane, začne proti nemu intrigovať. Dosiahne až Landíkovo premiestnenie na úrad v Bratislave.

Tu sa začína druhá časť románu. Do deja vstupujú nové postavy, z ktorých najvýznamnejšou je postava advokáta Petroviča. Dovolím si povedať, že zatiaľ čo prvá časť je zameraná viac na vzťah Landíka a Hanky, v druhej autor vykresľuje život vysoko postavených štátnych úradníkov na krajinskom úrade v Bratislave a dianie okolo volieb, najviac okolo advokáta Petroviča, ktorý má sľúbené miesto krajinského poslanca. Autor

nám približuje pomery v jeho rodine. V tejto časti románu rozpráva dej okrem Landíka aj prostredníctvom Petroviča.

Okrem analýzy spoločenských problémov a konfliktov v diele sa v diplomovej práci budem venovať aj samotnému autorovi Jankovi Jesenskému. Priblížim Vám jeho život počas rokov štúdií, počas dlhých rokov vo vojenskej službe aj manželstvo s Annou Jesenskou, z ktorého sa zachovalo veľmi veľa listov, ktoré jej posielal počas rokov odlúčenia.

Pre lepšie porozumenie spoločenských problémov, sa v poslednej kapitole zameriam aj na charakteristiku spoločenských problémov.

1 Turčiansky Svätý Martin a Budapešť' od roku 1874 do roku 1905

Janko Jesenský sa narodil 30. decembra v roku 1874 v Turčianskom Svätom Martine ako prvý syn Adely a Jána Jesenských. O dva roky neskôr k nemu pribudol brat Fedor, ktorý si na neho spomína: „*Brat Jano bol veselý chlapec, trochu aj huncút a hlavne jeho zásluhou bolo aj to, že sme na našom dvore a v dome takrečeno „organizovali kultúrny život“.* Dlho, dlho sa ešte v našej drevárni povalovala doska s nápisom *‘Komédia’.*“¹ Zo spomienok brata Fedora teda vieme, že mal veselú, šibalskú povahu. Bol štíhly, pekný mladý chlapec, ktorý si peknotu zachoval aj v dospelosti. Vysoké čelo, oči, ktoré akoby sa stále usmievali, krátko ostrihané fúziky a palička boli jeho poznávacími znamienami po celý život. Rád si priateľov a blízkych doberal a žartoval s nimi. Jeho veselá, akoby bezstarostná povaha z neho robila spoločníka, po ktorom túžila každá slečna. Rád a dobre tancoval a na posedeniach s priateľmi sa vedel zabávať do skorých ranných hodín.

Po Jankovi a Fedorovi sa narodil Vladimír, ich najmladší brat. Rodina žila v Martine, v rodinnom dome, ktorý ich rodičia postavili na zbúranej ovčiarni. Tu, v rodnom meste Janko so svojimi bratmi vychodil základnú školu. Vieme, že Martin bol už pomad'arčený a Janko aj s bratmi sa hrávali hry, v ktorých bojovali proti maďarským kamarátom. Otec ich viedol k slovenčine, pretože sám bol pripravovateľom memorandového zhromaždenia v roku 1861 a jedným zo zakladateľov Matice slovenskej.² Vo svojom štúdiu pokračoval v Kežmarku, na evanjelickom gymnáziu. Keď bol vo štvrtej triede, štrnásťročný, blížili sa voľby. Jeho otec si v Martine pripravoval predvolebnú kampaň a na jej úkor zadlžil celú rodinu. Keď napokon vo voľbách neuspel, a o nejaký krátky čas na to ťažko ochorel a aj umrel, matka s tromi synmi sa dostala do finančných ťažkostí. Kým dovtedy sa im ako – tak darilo a mali všetkého dosť, po otcovej smrti bolo dovtedajšiemu životu koniec. Ich matka bola nútená majetok predať, aby mala aspoň nejaké peniaze na stravu, a myslela i na to, aby aspoň jej najstarší syn išiel na vysokú školu. Synovia po smrti otca pomáhali matke ako sa dalo. Na záhrade, ktorú mali za domom, pomáhali matke pestovať ovocie a zeleninu, ktorú potom predávali. Stávalo sa, že

¹ JESENSKÝ, F. 1955. *Z rodičovského domu*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 49-64.

² JESENSKÝ, V. 1955. *Z rodinných spomienok*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 65-81.

niekedy jedli len raz denne suchý chlieb a stávalo sa tiež, že nejedli vôbec. Keď bolo najhoršie a rodina trpela hladom, Janko s bratmi nie raz kradli zemiaky na poli. O týchto a podobných výpravách na výživu napísal Janko poviedku.³

V Kežmarku, kde sa oficiálne mal učiť po nemecky, sa potajomky učil slovenskému pravopisu. Ako vieme, väčšina stredných škôl bola koncom 19. storočia na Slovensku pomadžarčená, ak nie úplne maďarská. Ani kežmarské gymnázium nebolo výnimkou a učilo sa tu hlavne maďarsky a nemecky, no nie slovensky. Aj keď sa väčšina študentov prišla učiť maďarčine a nemčine, našla sa aj skupina študentov, samozrejme prísne tajná, ktorá sa chcela učiť a zdokonaľovať v slovenčine. Janko Jesenský sa ako inak, zaradil práve do takéhoto tajného spolku, v ktorom, ako som spomínala, sa učil slovenský pravopis a zdokonaľoval slovenskú reč.

1.1 Prvý kritik

Najlepším priateľom a tiež učiteľom a prvým kritikom na gymnáziu v Kežmarku mu bol Dušan Ruppeldt.⁴ S Dušanom sa spoznali, keď sem Janko prišiel zo školy z Rimavskej Soboty, kde sa učil maďarčinu. Obaja sem nastúpili v jeden rok, no kým Janko do piatej triedy, Dušan do štvrtej. Napriek tomu, že bol o jednu triedu nižšie a teda aj mladší, Janko ho rešpektoval a poslúchal. Stretávali sa u Dušana v byte, a aby spolok nebol prezradený, mladší žiaci strážili dvere, aby sa dnu nedostala žiadna nepozvaná osoba. Pravidelné cvičenia, dva, trikrát týždenne viedol Dušan, ktorý bol aj vedúcou osobou spolku. Tu u neho v izbe členom skupiny diktoval diktáty s rozličnými témami častokrát tak, aby prospeli nielen správnej slovenskej gramatike, ale aj tak, aby prospeli výučbe v škole a všeobecnému vedomiu. Témami týchto cvičení boli napríklad spoznávanie stromov, rastlín, hornín, histórie, ale niekedy diktoval aj rozprávky. Okrem samotných diktátov na precvičovanie pravopisu prednášal členom aj o dejinách literatúry, najmä slovenskej, o minulosti slovenského a tiež ruského národa.

Ako vieme, Janko bol veselej povahy, plný radosti zo života, no keď išlo o slovenčinu, menil sa na svedomitého učenlivého žiaka, ktorý od Dušana rýchlo

³ JESENSKÝ, F. 1955. *Z rodičovského domu*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 49-64.

⁴ Dušan Ruppeldt sa narodil v roku 1876 v Liptovskom Mikuláši, umrel 1896 v Záhrebe, bol vylúčený z Kežmarského gymnázia, pôsobil v zahraničí

vyžadoval opravu diktátu. Dušan cvičenia opravoval ako dospelý, vážny učiteľ, vždy napísal počet chýb a častokrát aj dátum cvičenia. Zo začiatku Janko robil veľa chýb, mýlil si „y“ s „i“, nedával správne mäkkéne a dlžne, ale učil sa rýchlo a čo je najdôležitejšie, učiť sa chcel z vlastného záujmu. S Dušanom boli priatelia a písali si listy aj keď mali školské prázdniny. Z uchovaných listov vieme, že aj keď Janko písal o zážitkoch z prázdnin alebo básničky, žiadal od Dušana opravu chýb. Úryvok z listu a z básne „Poznanie“:⁵

*„Keď v plienkach bol som, matka starostlivá
verím, že vtisla bozk prvý mi v tvár.
Čas ten zabudla pamäť zábudlivá.
V ume vyhasla prvých rokov žiar.“*

Konkrétne v tomto verši sa pýta, ako sa píše *vtisla*, či s ypsilonom alebo s mäkkým *i* a žiada ho o kritiku ostatných veršov. Svedčí to o jeho záujme poznať slovenčinu, o tom, že sa jej nevenoval iba v škole a z dlhej chvíle, ale od srdca a vždy.

Ako mladého gymnazistu ho okrem rodnej reči zaujímali pekné dievčatá. V niektorej z prvotín sa priznáva, že pre pekné oči akejosi dievčiny prepadol v jednom ročníku z niekoľkých predmetov a v inej básni skladá slová do riadkov a riadky do veršov o tom, ako objíma pec v zime a radšej by chcel objímať dievča. Ako pekný mladý študent mal lásky, dievčatá študentky, ktorým svoje básne buď venoval alebo si ich odkladal sám pre seba. Ako sme si mohli prečítať vyššie, stali sa z Janka a Dušana priatelia. Slovenský jazyk bol nitkou, ktorá udržiavala ich priateľstvo. Nielen Janko obdivoval Dušana kvôli jeho znalostiam zo slovenčiny, ale aj Dušan si vážil Janka, o čom svedčia slohy s opravami, ktoré Dušan neodhadzoval do koša, ale si ich odkladal.

Takto sa v rodine Dušana Ruppeldta zachovalo niekoľko podpísaných lístočkov Janka Jesenského z cvičení a tiež listy, ktoré si posielali. „Až teraz v lete 1954 som balík otvoril a našiel rukopisy veršov, práve v roku osemdesiatych narodenín ich pôvodcu, rukopisy, ktoré za päťdesiatosem rokov nevideli ničie oči.“⁶

⁵ PETRUS, P. 1989. *Listy Janka Jesenského I.* 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1989. 604 strán, s.21.

⁶ RUPPELDT, F. 1955. *Janko Jesenský, gymnazista - básnik.* In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 82-101.

1.2 *Spolok Kytka a časopis Lúč*

Zakladateľmi Kytky boli traja bratia Jesenský, Dušan Ruppeldt, Daniel Takáč a Bohumil Vraný. Boli to slovenskí študenti, ktorí do Kežmarku prišli študovať z národne uvedomelých rodín a ktorí si aj do kežmarského maďarského gymnázia priniesli so sebou cítenie tak, ako im bolo doma vstevované. Ich cieľom v Kytke bolo udržiavať vernosť k materinskému jazyku a národu. Ako vieme, na čele spolku bol Dušan Ruppeldt, ktorý vyvíjal najväčšiu aktivitu. Okrem cvičení, ktoré som spomínala vyššie, si na svojich schôdzkach navzájom prednášali svoju vlastnú tvorbu, posudzovali si práce, kritizovali, pripomienkovali sa navzájom a takto sa zdokonaľovali v písaní. Toto boli aj prvé začiatky poézie Janka Jesenského. Založili si vlastný časopis Lúč, ktorého názov bol, povedala by som, trefný, pretože mal znamenať lúč, ktorý vyjadruje národné prebudenie, lúč, ktorí im zasvieti. Príspevky do časopisu písali pod pseudonymami, napríklad Janko písal pod menami Janko Martinský alebo J-n-ský a Dušan používal meno Latiborský. V zachovanom prvom čísle prvého ročníka, z 1. novembra 1891 je uverejnená Jankova báseň „Slovákom!“:⁷

*„Miesto radosti plač i žiale
Počuť Slovenskom neustále.
Pocit radosti u nás niet.“*

Spolok odolával odhaleniu štyri roky, no jednému maďarskému študentovi sa podarilo do neho vniknúť. Členov spolku udal a tak sa začalo vyšetrowanie, ktorého najmiernejším trestom bolo pokarhanie niektorých žiakov, o niečo horším bolo vylúčenie podaktorých žiakov zo školy, no najväčším trestom bol zákaz Dušanovi Ruppertovi a Jánovi Rumanovi študovať na všetkých školách v Uhorsku. Janka Jesenského od akéhokoľvek trestu zachránilo jedine to, že rok predtým, ako sa táto udalosť stala, na gymnáziu zmaturoval.

V roku 1893 teda Janko Jesenský zmaturoval na gymnáziu v Kežmarku a jeho ďalšie kroky viedli do Prešova na právnickú akadémiu, potom do Klužu, kde získal

⁷ PÁSTOROVÁ, E. 2004. *Archív literatúry a umenia SNK v Martine*. In Knižnica [online].2004, vol. 5, no.7 [cit. 2012-03-09]. Dostupné na internete: <http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2004/jul/371.pdf>

doktorát a napokon do Bratislavy, kde právnický diplom v roku 1905 dostal. Po skončení školy sa usadil ako advokát v Bánovciach nad Bebravou, kde pracoval štyri roky. V roku 1909 sa oženil so svojou vernou priateľkou Annou Bottovou. Predstavoval si malý sobáš, ktorý by sa uskutočnil v tichosti, len na úrade a bez farára, mal ho, práve naopak, veľkolepý, s mnohými príbuznými a priateľmi a napokon aj s farárom.

Ako neskôr vo svojej diplomovej práci spomeniem, v rokoch 1914 až 1919 bol vojakom na rôznych miestach a po vrátení sa z vojny vykonával funkciu župana v Rimavskej Sobote, potom v Nitre a nakoniec sa stal viceprezidentom Krajského úradu v Bratislave.⁸ Tejto funkcii sa vzdal, až keď odišiel do penzie.

1.3 Krátky prelet poéziou

Jesenský debutoval krátkou básnickou zbierkou *Verše*, ktorá vyšla v roku 1905, teda v rovnakom roku, keď dokončil advokátsku školu v Budapešti. V zbierke sú niektoré básne, ktoré písal ešte ako študent na gymnáziu, no aj novšie, ktoré písal na univerzite. Zbierka je o láske a ženách, o pocitoch, o vzťahu medzi mužom a ženou, ktorý by podľa neho mal byť rovnocenný. Ženu v týchto básňach opisuje ako jemnú a citlivú. Používa veľa zdobnení, ako napríklad prštek, rúčka, obláčik a pod. Básne v zbierke sú veľakrát erotické, nie sú o zakázanej láske, o problémovej láske, o láske, ktorá musí zdolávať prekážky, o túžbe po láske, ale o láske, ktorá zamestnáva všetky zmysly, ktoré básnik intenzívne prežíva. Pre lepšiu predstavu, uvádzam prvý verš z básne „*Ja z jednej lásky*“:⁹

„Sťa pozeral by album ženských tvár.

Vidím: pekné sú, rozum, srdce múta;

Prevrátim stranu: nová krása, žiar,

A strana predošlá je zabudnutá.“

Vieme, že Jesenský nepatrí k spisovateľom, ktorí o niečom, alebo niekom snívajú, bol realista a všetky jeho či už básne, alebo neskôr aj krátke príbehy, sú odrazom toho, čo autor aktuálne prežíval, alebo spomienkami na chvíle, ktoré prežil. Najrozsiahlejšou

⁸ ROSENBAUM, K. a kol. 1984. *Encyklopédia slovenských spisovateľov*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1984. 484 strán, s.263

⁹ PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 strán, s. 38.

básňou je báseň *Rozpomienky*, v ktorej písaní básnik niekoľkokrát pokračoval a úryvky z nej vychádzali v Slovenských pohľadoch. V tejto zbierke prichádzame do styku aj s básňami, ktoré sa svojím charakterom podobajú ľudovým piesňam. Takými sú napríklad *Fujaru ja lacnú mám*, *Nespievajte moju pieseň* či *Padol kameň*.

Po *Veršoch* nasledovala básnická zbierka *Zo zajatia*, ktorá prvýkrát vyšla v Rusku v roku 1917 a až záujmom pána Jančeka v Amerike a nakoniec aj v roku 1919 na Slovensku.¹⁰ Myslím si, že samotný názov zbierky vypovedá o tom, čo je hlavnou témou básní. Autor ich písal počas rokov v zajatí, už od roku 1915 a sú vlastne lyrickým denníkom básnika, ktorý opisuje svoje zážitky ako vojak. Básne sú tiež spomienkami na manželku, domov, na národ, sú o pocitoch samoty a smútku. Vyznievajú posmešne proti vojne, ktorá sa mu bridila. Na druhej strane, opisuje však aj krásu Ruskej prírody a vyjadril tu tiež svoj názor na fašizmus. Zbierka obsahuje báseň *30. VII. 1915*, ktorú napísal k 6. temu výročiu sobáša s manželkou Annou.

Verše II. sú zbierkou, ktorá je ovplyvnená symbolizmom. Nie je taká radostná, ako bola prvá zbierka *Veršov*, aj keď z nej prebral niektoré básne. Autor v tomto súbore básní kritizuje politikov, ich egoizmus a nezáujem o spoločnosť.

V roku 1932 napísal ďalšiu básnickú zbierku *Po búrkach*. Jej názov je veľmi trefný, básnik naráža na koniec vojny, na koniec búrky. Ako už v predchádzajúcej lyrickej knihe, aj tu sú básne zamerané na spoločnosť a politiku, no objavujú sa tu aj básne príležitostné, venované jeho známym a priateľom, ktoré ani nemajú názov, len oslovenie, ako napríklad *Pani Elene Maróthy – Šoltésovej (Na jej sedemdesiatku)* alebo *Gregorovi – Tajovskému (Na jeho päťdesiatku)*. Kým v prvých zbierkach boli básne krátke, len pár veršové, v tejto zbierke sú rozsiahlejšie. Spomínaná zbierka je posledná napísaná pred druhou svetovou vojnou, avšak vydaná bola až po skončení tejto vojny.

Nasledujúca zbierka *Reflexie* je politicky zameraná. Je z rokov 1900 – 1914 a básne v nej sú ostrou kritikou národného života. Básnik túto zbierku písal priebežne, počas desiatich rokov. Okrem toho, že je kritikou vtedajšieho obdobia, posmieva sa aj autorom, ktorí vydávajú poéziu, takzvanú, modernú. „Každý spisovateľ by si mal vyprosiť, keď ho nazvú moderným. To znamená, že nie je a nebude nikdy veľkým a trvanlivým.“¹¹ Do popredia sa nad osobným životom básnika dostáva pocit zodpovednosti za národ.

¹⁰ ZATLOUKAL, J. 1955. *Můj lístek do věnce z vařínu*. In *Janko Jesenský v kritice a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 214-226.

¹¹ PIŠŮT, M. 1955. *Poézia Janka Jesenského*. In *Janko Jesenský v kritice a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 411-426.

Zbierka *Zobrané spisy Janka Jesenského*, sa skladá z dvoch zväzkov a sú nimi zbierka básní *Čierne dni* (1945) a *Na zlobu dňa* (1945). Obe sú unikátnymi zbierkami básní z druhej svetovej vojny. Môžeme povedať, že z nich doslova kričia bolesť a hnev.

Ako môžeme vidieť v nasledujúcej ukážke zo zbierky *Na zlobu dňa*, sú ladené najbojovnejšie spomedzi všetkých:

„Čo len chcú tí generáli?
By sme v snehu tancovali,
pod muzikou fujavicou
s bielou smrťou tanečnicou?“¹²

Básne v zbierke *Proti noci* sú voľným pokračovaním zbierky *Po búrkach*, tieto sú ale spomienkami, alebo môžeme povedať spoveďou básnika v poslednom roku života. Básne v zbierke sú veľmi kritické, satirické, autor žiada činy, polemizuje nad situáciou v krajine, je mu odporný fašizmus. Táto zbierka bola vydaná po jeho smrti.

1.4 Rýchla analýza v próze

Nemôžeme povedať, že Janko Jesenský bol iba básnikom, pretože jeho próza je práve tak hodnotná ako poézia. Jeho poviedky a krátke príbehy boli vydané pod názvom *Malomestské rozprávky*. Jesenský sa vyznačoval vnímavosťou, a tak ako jeho poézia je zážitková a spomienková, tak aj v jeho próze nachádzame situácie z každodenného života. Ľudia, ktorých stretával na ulici, situácie, ktoré vznikali v bežnom pracovnom živote, v domácich prostrediach, v školách, to boli skutočnosti, ktoré inšpirovali autora pri písaní poviedok. A opäť, tak ako názvy jeho básní sú veľmi výstižné, aj názov malomestské, vystihuje podstatu celého diela, lebo takmer všetky príbehy sa odohrávajú v malých mestách a nie na vidieku, ako u väčšiny autorov, ktorí tvorili v rovnakom období kedy Jesenský. V mestskom prostredí sa odohrávajú napríklad *Výborník*, *Moja domáca pani*,

¹² TOMČÍK, M. 1955. *Poézia Janka Jesenského v službách protifašistického odboja*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 427-441.

Redaktor, Vydaj. Dedinské prostredie nachádzame len v pár krátkych prózach, a to napríklad v *Šťastie v nešťastí, nešťastie v šťastí, Váidium, Líza* či *Medicína*.

V poviedke *Medicína* uvediem prvý príklad Jesenského výsmechu zo sedliaka. Je o sedliakovi, pre ktorého je statok a hospodárstvo dôležitejšie ako človek, v tomto príbehu jeho žena. Keď mu ochorie krava a zverolekár mu dá lieky, ktoré jej má podať, sedliak najprv vyskúša liek na svojej manželke. Keď sa jej nič nestane, podá liek aj krave. Jesenský tu vykreslil vidiečana, dovoľm si napísať až zadubeného, ktorý nedôveruje ani vzdelanému zverolekárovi.

Z ďalšej zbierky krátkych próz, *Zo starých časov*, poznáme príbehy ako *Karol Ketzer, Talapka, Mladé opice, Kukuk* či *Nešťastník*.

Ukážem Vám príklad Jesenského posmechu nad hlúposťou šľachtica, v príhode o mužovi, ktorý porušil sľub daný manželke, prehral majetok v kartách a nakoniec aj umrel. Inšpiráciou pri písaní novely *Karol Ketzer* mu bola *Monografia Šarišskej župy*, dielo maďarského autora Sándora Tótha.¹³ Zrejme ho zaujal život tohto šľachtica, feudála Bachovho absolutizmu, pretože toto je jediný prípad, keď mu bola predlohou historická osobnosť. Jesenský sa ale predovšetkým zamerl na jeho posadnutosť kartami do takej miery, že Ketzer v príbehu prehrá kvôli kartám všetky peniaze ktoré získal predajom maku, vlny aj dreva a prehral aj niekoľko dedín. Nedokáže ovládať svoju kartársku vášeň, neustále myslí na nešťastnú deviatku. Má statok, o ktorý by sa mal starať, no i ten mu chýtra kvôli kartám. Jeho závislosť ho dovedie až do stavu, že býva v schátralom dome, aj to založenom kvôli hre. Keď jeho žena odišla do Bohdanoviec, musel jej sľúbiť, že tie nezaloží. Vrcholom novely je, keď Ketzer v neuveriteľne vysokej výške sumy v hre, vsadí do nej mesto, o ktorom sľúbil žene, že to nespraví. V tom sa mu zatočí hlava, spadne na zem, udrie si hlavu a síce s výhernými kartami, ale umiera. Ironické je ukončenie poviedky, keď spoluhráči odovzdajú vdove po ňom peniaze, ktoré v hre vyhral, aj s Bohdanovcami.

Tak, ako sa posmieva vidiečanom kvôli ich jednoduchosti a primitívnosti, tak nachádza nedokonalosti aj v mešťanoch. Povedzme si teda niečo o krátkych príbehoch z mestskému prostredia. V tomto sú napísané napríklad *Talapka, Štvorylka, Papuča, Strašidlo, Hríby, Kukuk* alebo *Otroci*. Najpôsobivejší príbeh *Otroci* je o Elene, mladej žene, na ktorú rodičia naliehajú, aby sa vydala za muža, ktorý je jej odporný. Jej otec jej nedovoľí ísť nikam samej, ani len na prechádzku či do obchodu, všade s ňou posiela starú

¹³ KOSTOLNÝ, A. 1955. *Satira v Jesenského poviedkach*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 468-498.

kuchárku. Elena je sentimentálne mladé dievča, ktoré by sa chcelo vydať z lásky. Keď Elena vzdoruje, že sa nechce vydať za muža, ktorého jej vybrali, rodičia jej vysvetľujú, že teraz, v modernej dobe, sa už nevydáva kvôli láske, že to je hlúposť, ale že sa treba vydať dobre, zabezpečiť sa, že tento muž má postavenie a hlavne, že to je slušné byť vydatou a vôbec, že sa vydá, aby bol poriadok. „*Slečny sa vydávajú, to jest slečny vydávajú, lebo sa patrí vydať sa a či patrí sa ich vydať. Aby nezostali. Taký je poriadok. Tovar, ako predtým, ako u divých národov. Otrokyne...*“¹⁴ Elena ale neustále myslí na Čundráka, na študenta, do ktorého je zamilovaná. Keď sú na tancovačke, Elena Čundráka zavolá do vedľajšej izby, aby sa porozprávali. Čundrák najprv váha, či má za ňou ísť, no jeho zvedavosť zvíťazí a tak sa dozvie, že Elena by ho chcela za muža. Čundrák ju však odmietne, premôže ho strach pred zodpovednosťou, strach, že nemá peniaze, aby s ňou mohol žiť, strach, že jej nemá čo ponúknuť. Tak sa aj on, stáva otrokom. No zatiaľ čo Elena je otrokom svojich rodičov a spoločenského zvyku, on je otrokom vlastného strachu. Jesenský tu ukázal psychologickú pravdu, triezvy rozum študenta vyhral boj so záchvevom lásky a nezodpovednosti. Ako sme u autora zvyknutí, aj tento príbeh je výsmechom meštiackej lásky, sladkého romantizmu a ukážkou rozumnosti. A taký je aj koniec poviedky, Elena sa ožení za muža, ktorého jej vybrali rodičia.

Iným príbehom je poviedka *Balek*, o mladom študentovi, právnikovi Julkovi, ktorý rozhadzuje všetky peniaze, ktoré mu otec posielal. Venuje sa zábave, chodí po pohostinstvách, oblieka sa podľa poslednej módy, býva v lepšom byte, ale skúšky v škole absolvovať nedokáže. Kamaráti mu preto vymyslia doklad pre rodičov o tom, že skúšky absolvoval. Neskôr Jesenský v poviedke píše o tom, ako takto „vzdelaní“ ľudia prichádzajú z veľkého do malého mesta na absolventskú prax a vydávajú sa tu za veľmi učených, vážených, pre vyšší efekt znudených bohatých mužov. Satiru si v tomto príbehu všimame v hranom snobizme a múdrosti mladých mužov.

Príbeh *Mladé opice* je podobného charakteru ako predchádzajúca poviedka. Je o mladom inteligentovi Fraňovi, ktorý sa veľmi usilovne snaží byť zaujímavým. Svoje správanie preháňa prílišnou zdvorilosťou, zveličuje svoje vzdelanie, hrá pobožného, pritom ním nie je, jeho veľká vzdelanosť je len v jeho vedomí, lebo je iba obyčajne namyslený, no a napokon, ako už dávno povedal Cicero, že medové slová skrývajú v sebe jed, aj vo Fraňovej prehnanej zdvorilosti je jed, ktorým sa chce zapáčiť každému, preto sa milými

¹⁴ PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 strán, s.61.

slovami zalieča. Inak je hrubý, v skutočnosti bezcitný a bezcharakterný. V jeho postave ukázal Jesenský typického mladého meštiackeho inteligenta.

Jemu podobná postava, tentoraz žena, je Oľga, bažiaca po ľúbostných dobrodružstvách. Tá odišla z veľkého mesta na vidiek, v presvedčení, že ako žena z mesta sa tam spozná s mnohými dedinskými chlapcami, ktorí po nej budú túžiť a ona sa vráti s mnohými ľúbostnými skúsenosťami. Ako správna meštianka vie flirtovať, zvádzať mužov. Jesenský v tejto poviedke vysmieva takéto správanie, zvrátenú výchovu dievčat.

Jesenský nám opäť iný príbeh, s iným problémom ponúka v krátkej poviedke *Štvorylka*. Do malého mesta prichádzajú vojaci práve v čase, kedy sa má konať bál. Vieme, že sa vysmieval malomešťanckosti a vieme aj to, ako s obľubou zosmiešňoval ženy a ich malichernosť. „*Do mesta prišli vojaci. Kto by si to bol pomyslel? K nám prídu...Ludí si nespoznal. Samá vojna. A ešte panie! Doktorova žena obliekla si napríklad svoju čiernožltú toaletu...Slečny, tie vyšli už o deviatej ráno...O slúžkach ani nehovoríť...*“¹⁵

Z iného zdroju tiež vieme, že ak chcel Jesenský niečo zdôrazniť, vravel o tej iste veci v hlavnej myšlienke rovnako, ale slovami predsa inak. V nasledujúcej ukážke je asi najznámejšie takéto upozornovanie na vec: „*Do nášho mesta prišli vojaci. Jednoduchí, bez hviezdičiek, v úzkych nohaviciach a vysokých čiapkach. Jednoduchí s hviezdičkami, v takých istých nohaviciach a čiapkach. Nie jednoduchí, so zlatými hviezdičkami, v pantalónoch, bez koní, nie jednoduchí s koňmi a jeden celkom nejednoduchý so zlatým golierom, v čižmách a na koni.*“¹⁶

Organizátori udalosti pomýšľajú na odloženie bálu na inokedy, keď vojaci odídu z mesta. Ich ženy však proti tomu protestujú, chcú ukázať vojakom svoje šaty a účesy. Tí sú pre nich zaujímaví, sú niečo nové, nevšedné. Nakoniec sa bál koná. Ženy sa na štvorylku sľúbili svojim mužom, no keď prišli vojaci, na svoj sľub rýchlo zabudli. Ich muži sa zišli a ako býva zvykom, opili sa. Keď sa strhol nečakaný poplach a vojaci odišli, ženy ostanú sedieť do rána s dlhým nosom. Satiru v tomto príbehu vidíme na ženách, ako sa vyobliekali, nastrojili na bál a nakoniec im to bolo na nič, netancovali ani jeden tanec a mužov mali opitých. Autor sa tu vysmial zo ženskej márnivosti.

Okrem spomenutých *Malomestských rozprávok* vydal aj ďalšie prozaické diela, napríklad *Cestou k slobode, Zo starých časov, Dva medvede a Prefíkaná sláva*.

¹⁵ ČEPAN, O. 2001. *Próza slovenského realizmu. Zväzok II*. Vydala VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2001. 290 strán, s.225.

¹⁶ PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 strán, s.69.

1.5 *Posledné roky národného umelca*

Janko Jesenský sa utiahol zo spoločnosti v roku 1938, keď odišiel do penzie. V tomto roku dokončil druhý diel *Demokratov* a ešte sa zúčastnil na Kongrese slovenských spisovateľov v Trenčíne. Funkciu správcu v Matici slovenskej však už odmietol. Kým do penzijných rokov žil aktívnym životom, posledné roky života trávil najčastejšie v domácnosti. Zdravie mal podlomené a hlavne posledný rok vojny spolu so spoločenskou situáciou na neho, no najmä na jeho zdravie pôsobili veľmi zle. Nevychádzal von, neustále bol doma, nemal absolútny záujem vidieť fašistických vojakov, hitlerovcov a gardistov. Jeho protifašistické básne sa v tomto období šírili ilegálne.

Maliar Janko Alexy si na Jesenského spomína, ako spolu s Tajovským sedávali v Astorke. Po Tajovského smrti sa raz náhodou stretli v tejto kaviarni. Bolo to však naposledy, čo ho tu Alexy videl. Jedného dňa prišla jeho žena domov so správou, že Jesenský sa nechá ním namaľovať. Tak tri roky pred smrťou ho Alexy namaľoval. „*Zadýchal sa, keď vystúpil hore schodmi na prvé poschodie; no únava mu čoskoro prešla, oči sa mu rozblýskali ešte viac než inokedy, svojím strhujúcim úsmevom a bystrým postrehom stále viac si nás podmaňoval. Najviac sa tešil kvetom, ktorými sme na jeho počesť ozdobili „ateliér“.* Len dieťa a básnik vie sa tak tešiť z krásy! Ba čo viac, zdal sa nám byť sviežejší a mladší.“¹⁷ Podľa spomienok Alexyho, Jesenský k nim domov chodil rád, prichádzal vždy na čas a počas maľovania bola jednou z jeho obľúbených tém literatúra, vypytoval sa na mladých básnikov, mal množstvo otázok a nevyzeral, že by sa v ateliéri nudil. Po dokončení portrétu, venoval Alexymu báseň, ktorú, ako sľúbil, uverejnil v zbierke *Čierne dni*, pod názvom *Majstrovi Jankovi Alexymu*. Z tohto obdobia poznáme ešte jednu báseň, ktorú venoval maliarovej manželke a dokonca ju vlastnoručne napísal do jej pamätníka. I táto vyšla i v spomínanej zbierke.

Povedzme si však ešte o udalostiach pred jeho smrťou. Dožil sa prekladu svojho románu *Demokrati*, ktorý do češtiny preložil v roku 1943 Ivan Stodola v Ljubľane.¹⁸ V roku 1944 poslal vydavateľstvu Tranoscius svoje zobraňované spisy, ktoré začali vychádzať v Liptovskom Mikuláši ako *Zobrané práce Janka Jesenského*. V zborníku A. Matušku si jeho manželka spomína ako vravieval:

¹⁷ PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 strán, s.137.

¹⁸ PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 strán, s.174.

„No, dovtedy nesmiem umrieť, kým toto všetko nepukne ako mydlová bublina.“¹⁹

V roku 1945 vyslovil na 1. mája poďakovanie osloboditeľskej sovietskej armáde a radosť z oslobodenia.

Básňou *Do pamätníka pani Ol'ge Jurkovej – Kraftovej* (v rukopise *Posledný verš*) sa rozlúčil so svojou tvorivou činnosťou. 27. novembra ho vláda ČSR vymenovala za národného umelca. Ako vedel povedať každému pravdu do očí, tak sa nebál ani smrti. Janko Jesenský umrel 27. decembra 1945 a pochovaný bol 30. 12. 1945 deň pred svojimi 71. narodeninami. Pochovaný je v Martine, pri hrobke Kuzmányho. Podľa spomienky jeho brata Fedora, ako Janko Jesenský sám povedal: „*Tu chcem ležať.*“²⁰ táto žiadosť sa mu splnila. Janko Jesenský síce umrel, no jeho diela sú trvalé.

¹⁹ JESENSKÁ, A. 1955. *Posledné dni*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 337-340.

²⁰ JESENSKÝ, F. 1955. *Z rodičovského domu*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 49-64.

2 Roky v zajatí vojny 1914 - 1919

„Pri vypuknutí vojny sme brat Jano a ja narukovali hneď začiatkom augusta 1914, obaja do Trenčína. Jeho hneď po vypuknutí vojny zavreli a narukovaného pod vojenskou patrolou odviekli, nevedeli sme kam. Náhodou som i túto patrolu stretol na trenčianskej ulici a poznal som, že to vedú môjho brata. Ako dôstojník som si dovoľil zastaviť patrolu na ulici a proboval som sa od neho dozvedieť, prečo ho vlastne áreštovali, čo vykonal a kam ho vedú. Ale ani on sám nevedel, kam ho vedú a čo s ním zamýšľajú, a tým menej vedel, čo vlastne spáchal. Rozlúčil som sa s ním vtedy, ako keby sme sa už nikdy nemali stretnúť.“²¹

Ako sa píše v ukážke, takto sa začalo päť rokov väznenia a vojenčiny Janka Jesenského. Svoje vojnové roku začal teda v Trenčíne, kde bolo jeho úlohou dávať pozor na vlaky a železničné mosty. Bol začiatok augusta a Jesenský si spomína, že bolo veľmi teplo, no oni museli byť oblečení ako sa na vojakov patrí a ešte mali ťažké šable a čiapky na hlave. Myslím si, že predstaviť si, aké hrozné je prostredie vo vojne, snáď ani nemusím opisovať dlhými riadkami. Keď ešte vezmeme do úvahy, že Jesenský nebol vo vojne ako dvadsaťročný mladík, ale ako štyridsaťročný muž, dovtípime sa, že toto obdobie života bolo pre neho naozaj veľmi náročné. Som toho názoru, že si nedokážeme predstaviť hrôzu, aká sa zmocní človeka, ak mu nadriadený vo vojne oznámi takúto správu. Bol obvinený z vlastizrady a preložený do Bratislavskej väznice. Tu vo väzení sa dokonca stretol s Milanom Hodžom, ktorý tu bol väznený kvôli búreniu sa. Po 14 dňoch bol prepustený a preložený do Vesprému, do maďarského pluku.

Zatiaľ čo pred vojnou sa najlepšie vyznal v komickosti malomestského prostredia, po roku 1919, keď sa vrátil z vojny lepšie rozumel utrpeniu tisícov vojakov. Týmto sa vrátim k jeho dielu *Cestou k slobode*. V tomto najviac zo všetkých jeho prác vidieť, ako na neho pôsobili roky strávené vo vojne. Hneď v druhej kapitole knihy si môžeme prečítať, čím sa previnil: „Slúžnovské a vojenské úrady ma viedli v evidencii politicky nespôahlivých. Keď sa niekto do tejto evidencie dostane, niet na svete takej gummy, ktorá by ho z nej „vyradírovala“. Podozrivosť ide s tebou ako tvoja vlastná tóna.“²² Po celý čas, ktorý strávil vo vojne, sa s ním vlieklo obvinenie z vlastizrady a celé dielo *Cestou k slobode* je o vojnových zážitkoch, o vojakoch, ktorých odvážali do nemocníc, nie kvôli

²¹ JESENSKÝ, V. 1955. *Z rodinných spomienok*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 65-81.

²² JESENSKÝ, J. 1968. *Spisy IX : Cestou k slobode. Úryvky z denníka 1914-1918*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1968. 293 strán, s.10.

ťažkým zraneniam z bojov, ale kvôli omrzlinám končatín, pretože museli trénovať v zime, v snehu, za dažďa, vlastne za každého počasia. V diele sú však okrem spomenutého aj básne, z ktorých cítiť smútok zo samoty, chýba mu manželka a domov. Nasledujúca báseň z diela hovorí sama za seba:

*„Pri pive sedím sám a sám.
Ach, je to chvíľa clivá.
Nebola by, keby´s ty tu
Sedela miesto piva.
Mok žltý, horký, penivý
S mojimi ústy v snube.
Ach, keby miesto pohára
Ja teba dvíhal k hube!“²³*

Vieme, že pred vojnou mal povahu naklonenú k veselým zábavám, no po návrate z vojny žil uzatvorene. Je prirodzené a po vojnových zážitkoch pochopiteľné, že mu bola smiešna malicherná samopašnosť smerodajných osôb. Začiatkom mája v roku 1915 sa sám hlásil na ruský front, kam sa aj koncom mesiaca dostal.

*„A túžil som: ten čudný kraj,
Taťjanu v moci Onegina
i sňazné vrchy Pečorina
i Vieru uzrieť, bože daj!“²⁴*

Na tomto mieste by bolo vhodné spomenúť, prečo vlastne Jesenský túžil byť u Rusov. V zborníku Alexandra Matušku je stať napísaná Jaroslavom Zatloukalom, ktorý píše o Jesenskom, ako sa s ním poznal a v akom vzťahu boli. Zatloukal bol jedným zo zakladateľov časopisu *Fujara*. So slovenskými spisovateľmi tej doby, udržiaval najužšie vzťahy najmä s Fraňom Kráľom, Emilom Boleslavom Lukáčom a Petrom Jilemnickým. Snažil sa orientovať v slovenskej moderne a skrz ňu sa zoznámil s Jesenským. Ako sám povedal, stal sa jeho osudom. Chcel ho spoznať aj osobne, no najprv si začali dopisovať.

²³ JESENSKÝ, J. 1968. *Spisy IX : Cestou k slobode. Úryvky z denníka 1914-1918*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1968. 293 strán, s.25.

²⁴ KRČMÉRY, Š. 1955. *Janko Jesenský I*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 402-406.

A práve v jednom liste od Jesenského nachádzame odpoveď, prečo prebehol k Rusom. „*Dôvody jednoduché: Nechcel som bojovať proti Rusom. Nechcel som bojovať za vlasť, ktorá mi nikdy nebola vlasťou. Nechcel som bojovať za kráľa, ktorého som nikdy neuznal za svojho kráľa. Moje zámery boli: oslobodiť sa od tých pastierov, ktorí nás všetkých považovali za stádo a nás Slovákov za jatkový dobytok.*“²⁵

V Rusku sa tak dostal do Charkova, potom do Jekaterinburgu, neskôr do Tambova a tiež do Berezovky za Bajkalom.²⁶ Jesenský vo svojej próze z tohto obdobia opisuje ruskú prírodu a vyjadruje sa, že keby ju nevidel za podmienok, aké má, páčila by sa mu. Z Charkova si spomína, ako chodil štyri dni po sebe do kancelárie, pre 30 rubľov, ktoré aj tak nedostal všetky a ešte o 6 prišiel, keď ich dal ruskému vojakovi, aby mu kúpil jesť a neprišiel ani s jedlom, ani peniaze sa k nemu nevrátili. Keď dával druhýkrát peniaze na nákup, obával sa, že pochodí rovnako, no tentoraz dostal aj jesť, aj novú košeľu a dokonca aj topánky. Ako som spomenula, z Charkova sa Jesenský dostal do Tambova na Sibír. Odtiaľto sú jeho najneprijemnejšie spomienky, keď opisuje, ako sa celé týždne kvôli zime neumýval a ani neprezliekal, dokonca sa ani nezbavoval vší a keď s kolegami našli stoh slamy, neváhali ho rozobrať a slamou si vypchať nohavice a kabáty aby im bolo teplejšie.

„*Z Trenčína do Prešporku sprevádzali ma kedysi štyria vojaci pod bajonetmi. Z Berezovky za Bajkalom do Voroneže už len jeden konvoj, ale so štykom na vintovke. Z Voroneže do Kyjeva mi robil kompániu tiež jeden mladý ruský vojak, ale mal opásaný už len bajonet. V prvom prípade ma viedli ako zradcu na zastrelenie. V druhom prípade na voľné prebývanie do Voroneže, ako libertína najnižšej triedy. V treťom prípade som už bol československým pracovným materiálom, určeným pre Zväz československých spolkov v Rusku, ktorého sídlo bolo v Kyjeve.*“²⁷ Ako sme z ukážky porozumeli, Jesenský sa dostal Kyjeva. Pracoval tu v redakcii časopisu *Čechoslovan*, v ktorých bol redaktorom Dýma. Spolu s J.G. Tajovským začali k nemy vydávať prílohu *Slovenský hlas*, no Jesenského prácou v redakcii bolo hlavne prekladať texty a prispievať článkami do novín. Texty prekladal z ruštiny do maďarčiny, a napríklad v jednom svojom článku opisuje, ako mu ukradli topánky. Dovtedy si ani nevedel predstaviť, aké to je šťastie mať topánky a teraz,

²⁵ ZATLOUKAL, J. 1955. *Můj lístek do věnce z vařínu*. In *Janko Jesenský v kritice a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 214-226.

²⁶ ZATLOUKAL, J. 1955. *Můj lístek do věnce z vařínu*. In *Janko Jesenský v kritice a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 214-226.

²⁷ JESENSKÝ, J. 1968. *Spisy IX : Cestou k slobode. Úryvky z denníka 1914-1918*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1968. 293 strán, s.93.

aby mohol vyjsť von, musel si požičať papuče od Šúry. Nestačilo, že mu ktosi ukradol čižmy, onedlho mu niekto ukradol aj zimný kabát.

Ako člen Odbočky národnej rady prešiel v roku 1917 do Petrohradu. *Čechoslovan* prestal s vydávaním prílohy, teraz už *Slovenské hlasy* vychádzali ako samostatný časopis raz týždenne. Stále do neho prispieval svojimi článkami.

V roku 1917 sa v Rusku zdržiaval aj profesor Masaryk.²⁸ Keď ich tu v Petrohrade navštívil, na stretnutí sa rozprávali o Kyjeve a jeho vodcoch. Jesenskému prišlo na um, že by profesora požiadal o príspevok do ich časopisu, no nenašiel v sebe dosť odvahy, požiadať svetového filozofa a politika o článok do ich, podľa neho mizerných, Hlasov. Jesenského kolega Janček to urobil namiesto neho. Masaryk im sľúbil, že prispeje svojimi spomienkami na mladosť. Svoj sľub dodržal a jeho spomienky skutočne vyšli v spomínanom časopise. Koncom tohto roka cestoval do Vladivostoku a Irkutsku, neskôr do Omska a opäť do Jekaterinburgu. Tu pracoval vo veľkej kancelárii s kreslami, kobercom, písacím stolom a závesmi, ktoré neprepustili dnu svetlo. Kontrastom ku kancelárii bol Jesenského byt. „Zato môj súkromný byt bol veselý. Štyri obloky, slnko, palmy, dobre, že vodomet nešpliechal prostred veľkej izby.“²⁹ V tomto byte býval spolu s Jožom Gregorom, ako Tajovského Jesenský volal, a Otomar Houdek, každý ale vo vlastnej izbe a každý aj platil inak. Jesenský, ako „skoro, len – len že nie, bezmála, málo chýbalo, temer ministerský predseda, platil z nich najviac, 150 rubľov. Houdek, menší pán 85 a „slovackij pisatel“ Jožo Gregor len 50 rubľov.³⁰ Ich domáca na prvý pohľad vyzerala ako prísna žena, no po pár dňoch sa spriatelili, zaujímala sa o mladých ľudí a bola s ňou zábava.

Nasledujúci rok v decembri, prišiel do Jekaterinburgu generál Štefánik. „Privítali sme ho s plnou parádou. Bez šuby, naľahko, v generálskej uniforme, s remienkami okolo pása a cez pravé plece, so stužičkami rozličných vyznačení vystúpil z vozňa obozretne a pomaly.“³¹ Oznámil im, že nijakú spojeneckú pomoc proti bolševikom nemajú čakať a že preverí, kto im dal túto nepravdivú informáciu. O pár dní si nechal si k sebe do salónneho voza privolať Jesenského a ostatných pracovníkov Odbočky, aby im oznámil, že každý musí napísať svoju demisiu.

²⁸ NAJDENOVÁ, V. 2010. *Tomáš Garrigue Masaryk, jeho život a miesto v kultúrnych dejinách strednej Európy*. Nitra, 2010. 35 strán, s. 16.

²⁹ JESENSKÝ, J. 1968. *Spisy IX : Cestou k slobode. Úryvky z denníka 1914-1918*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1968. 293 strán, s.176.

³⁰ JESENSKÝ, J. 1968. *Spisy IX : Cestou k slobode. Úryvky z denníka 1914-1918*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1968. 293 strán, s.176.

³¹ JESENSKÝ, J. 1968. *Spisy IX : Cestou k slobode. Úryvky z denníka 1914-1918*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1968. 293 strán, s.189.

Jesenského znela takto: „*Utvorením československej vlády vo vlasti a likvidovaním Československej národnej rady i jej odbočiek v Amerike a v Itálii, čo bolo oznámené úradne Odbočke národnej rady v Rusku členom vlády, ministrom národnej obrany, generálom Milanom Štefánikom, pokladám funkciu Odbočky Československej národnej rady v Rusku, ako vedúceho orgánu československej revolúcie v Rusku, právne za ukončenú.*“³² Stal sa radovým vojakom a to bol skoro ministerským predsedom. Štefánik ho pridal k členom delegácie, ktorá mala poslanie vrátiť sa do vlasti a podať správu prezidentovi a vláde o pomeroch na Sibíri. Jesenský namietal, chcel aby namiesto neho išiel Tajovský, no Štefánik mu telegraficky odpovedal, lebo medzičasom odišiel do Omska, že ho žiada, aby v ťažkej dobe zostal so svojou skupinou. Rozmýšľal, čo by sa bolo stalo, keby rozkaz neposlúchol, no keď zbadal svoju kanceláriu, porozhadzované papiere v nej a neporiadok, na svoju myšlienku zabudol. Odišiel do Omska. Na stretnutí s generálom dostal legionársky znak. Najskôr bol takmer, málo chýbalo, skoro ministerským predsedom, potom rádovým vojakom a teraz generál – poručíkom. S dvomi zlatými pásikmi na rukáve sa Jesenský v roku 1919 vydal z Omska na d'alekú cestu domov.

2.1 Priateľstvo s J. G. Tajovským

„*S Jankom Jesenským skamarátili sme sa roku 1900. Už aj dotiaľ sme sa pravdepodobne znali, skrze jeho bratov Fedora a Vlada, s ktorými som chodil v Prahe do školy a potom bankáril.*“³³ Takto si na začiatok priateľstva a spolupráce spomína Jozef Gregor Tajovský. Práve on bol osobou, ktorá nahovorila Jesenského na vydanie *Veršov*. Aj keď boli priatelia, nebránilo im to v hádkach, ktoré spolu niekedy viedli. Pohádali sa napríklad na názve spomínanej zbierky, pretože Jesenský trval na tomto strohom názve a Tajovský chcel poetickejšiu názov. Témou ich hádok sa stali aj verše, ktoré do zbierky dať a ktoré nie. „*Jožo, nechváľ a netáraj! Ak ma znosia, dostaneš!*“³⁴ Kým Jesenský bol človekom, ktorý bol prísny sudcom, neodpúšťal morálne priestupky a posmieval sa zadubenosti, Tajovský bol dobrosrdečný optimista, ktorý odpúšťal takmer všetko

³² JESENSKÝ, J. 1968. *Spisy IX : Cestou k slobode. Úryvky z denníka 1914-1918*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1968. 293 strán, s.191.

³³ TAJOVSKÝ, J. G. 1955. *Poeta a prozaik*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 191-195.

³⁴ TAJOVSKÝ, J. G. 1955. *Poeta a prozaik*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 191-195.

a všetkým. A rozdielny boli i v spoločnosti, lebo Jesenský bol vždy zdvorilý a mal vystupoval rozvážne a slušne, Tajovský bol oproti nemu jednoduchší a v spoločnosti nie tak schopný ako Jesenský. Aj napriek rozdielom ktoré som spomenula boli však priateľmi.

Počas vojny, kým sa Jesenský dostal za Bajkal, bol už aj Tajovský v Rusku. Ako som v predchádzajúcej kapitole spomenula, stretli sa v Kyjeve. Keď mali chvíľu času, spolu si čítali svoje prózy. Vieme, že Jesenský nemal rád keď ho chválili ani ako mladého študenta a táto jeho črta sa nestratila ani u 40 ročného muža, vojaka. Pre Tajovského bolo veľmi namáhavé nechváliť ho, lebo pri počúvaní jeho veršov mal pocit, že mu hovorí z duše. A nie len jemu, ale aj všetkým ostatným vojakom, ktorý boli s nimi v zajatí. Vedel však, akými slovami sa má na Jesenského obrátiť, a keď sa blížilo nejaké výročie alebo sviatok, vravieval mu, aby ušúľal nejaký veršík.

„Ušúľať, to bolo prozaické, to zniesol. Trhal sa, fučal, zapálil si cigaru a vrzgal stolec, praštal stôl, ja som sa bál pozrieť, iba ak ukradmo ponad plece, že ukrutne myslí, píše, fajčí do zadusenia, ale píše, odtíska stôl od steny, ktorá sa nechce podať, zhurtuje, vstáva...

- *Na! Uverejni alebo zahod’.*“³⁵

Tajovský si spomína, že takmer všetci vojaci jeho verše čítali a najviac spomedzi nich bol nimi očarený Dýma, ktorý ich prednášal zraneným. Keď v Rusku vyšli jeho verše *Zo zajatia*, knižku si odniesol azda každý slovenský vojak.

Teofil Bažány sa spoznal s Jankom Jesenským v roku 1922, keď s ním pracoval na Krajskom úrade.³⁶ „*Niekedy som u neho presedel celé hodiny a referoval som mu, kde som bol na schôdzi a čo sa tam dialo. Najmä ho zaujímali pomery na vidieku, či už politické, sociálne alebo kultúrne.*“³⁷ Pri takýchto a podobných rozhovoroch sa od Bažányho dozvedáme, že Jesenský mu rozprával o svojom priateľovi Tajovskom a o vojnových zážitkoch. Spomína si napríklad na príbeh, ako si Jesenský s Tajovským požičiavali jeden oblek, s ktorým potom chodili do spoločnosti na striedačku.

³⁵ PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 strán, s. 84.

³⁶ BAŽÁNY, T. 1955. *Moje spomienky na dr. Jesenského*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 237-243.

³⁷ BAŽÁNY, T. 1955. *Moje spomienky na dr. Jesenského*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 237-243.

Na priateľstvo týchto dvoch mužov spomína aj maliar Janko Alexy, o ktorom som v predchádzajúcej kapitole písala, že ho maľoval. „*Ujko Tajovský v mnohom si dobre rozumel s Jankom Jesenským, jeho úprimné priateľstvo ho osviežovalo, často sa stretávali v Astórii, a keď ma zbadali, pritiahli ma do svojej spoločnosti.*“³⁸ Takto sme sa teda dozvedeli, kde sa títo dvaja umelci stretávali. Napriek tomu, že medzi umelcami a maliarom bol generačný rozdiel, nebol prekážkou v ich rozhovoroch. Ako sme si mohli prečítať, Tajovský s Jesenským ho sami volali k sebe ku stolu a aj keď už boli staršími pánmi, zaujímali sa o všetko, čo sa deje vo svete, v meste, v dedine, kto je nový spisovateľ, ale sa rozprávali aj o dejinách a o svojich dielach.

Túto kapitolu o dlhoročnom priateľstve som začala citáciou Tajovského, dovoľte mi uzavrieť ju básňou od Janka Jesenského:

„*Darmo ťa čakal dnes tvoj stolček mramorový,
Posteľ ťa chytila a nepustila už,
Čo srdce žiadalo – ísť, vidieť požiar nový,
To hlava skrížila, keď padla na vankúš.*“³⁹

Je uverejnená v zbierke *Čierne dni* pod názvom *20. mája 1940*, a je venovaná jeho priateľovi, J.G. Tajovskému, ktorý v tento deň náhle umrel.

2.2 Preklady z ruskej literatúry

Rusko sa preplietalo celým Jesenského životom. Prvýkrát prišiel do kontaktu s ruskou literatúrou ako dieťa, prostredníctvom do slovenčiny preložených diel Gogola a Turgeneva, ktoré mal vo svojej knižnici jeho otec. Zo spomienok Fedora Jesenského sa dozvedáme: „*Boli sme rozhodne kultúrna rodina. Doma sme mali celú hŕbu slovenských aj iných kníh. V otcovej knižnici boli hádam všetky slovenské knihy, ktoré dovtedy vyšli, a práve tak aj časopisy.*“⁴⁰

³⁸ ALEXY, J. 1955. *Keď som maľoval Janka Jesenského*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 313-327.

³⁹ TOMČÍK, M. 1955. *Poézia Janka Jesenského v službách protifašistického odboja*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 427-441.

⁴⁰ JESENSKÝ, F. 1955. *Z rodinných spomienok*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 49-64.

Oľga Kraftová, láska dvadsaťročného Jesenského si spomína, že keď k nim prišiel na návštevu, s jej otcom sa rozprával po rusky a ju učil azbuku. „*I mňa lákala ruština. No pretože som sa azbuku akosi ťažko učila, Janko Jesenský sa ochotne prihlásil, že ma ju naučí. Tieto hodiny ruštiny mi zostali milou rozpomienkou.*“⁴¹

O niekoľko rokov neskôr, keď bol Janko Jesenský v kúpeľoch v Piešťanoch, stretol sa tu s Jánom Hrušovským. Obaja si tu liečili svoje choroby a Hrušovský si vo svojich spomienkach spomína, že Jesenský mal blízko k Ruskej literatúre. „*Janko Jesenský, s peknou už plešinkou, ktorá ho však nerobila nijako starším, iba dôstojnejším a akosi autoritatívnejším – no, roky nezastali ani uňho – rád vysedával i v spoločnosti manželky v zatienenom ležadle pred palácom liečebného ústavu. Najčastejšie s knižkou v ruke – a obyčajne to bývala knižka ruská: Gorkij, Puškin, Lermontov, Gogol', Turgenev, Dostojevskij, Tolstoj. V prekladoch i origináloch.*“⁴²

Prvé preklady Jesenského ruskej literatúry boli uverejnené v Slovenských pohľadoch a Slovenských smeroch v roku 1933.⁴³ Autorom, na ktorého sa najviac zamerával bol Puškin. Vydal úryvky z prekladov jeho diel *Eugen Onegin*, *Medený jazdec* a *Rozprávka o cárovi Saltánovi*. Na výročie Puškinovej smrti vydal jeho preklady pod celistvým dielom s názvom *Z poézie A.S. Puškina*. Iným autorom, ktorý upútal Jesenského pozornosť a sústredene sa mu venoval bol Jesenin. Predstavil ho v obsiahlom diele pod titulom *Výber z poézie* v roku 1936.⁴⁴

Útržkovité preklady Jesenského, nie až natoľko známych autorov ako som spomínala vyššie, sú napríklad od autorov Ťutčev, Briusov, Pasternak. Musím tiež spomenúť Jesenského zameranosť na Bloka, ktorý ho zaujal svojím básnickým priblížením sa k téme Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. Jeho preklad *Dvanásti* bol vydaný DAV –om, v roku 1934.⁴⁵

⁴¹ STANEKOVÁ-KRAFTOVÁ, O. 1955. *Spomienka*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 126-128.

⁴² HRUŠOVSKÝ, J. 1955. *Zo spomienok na Janka Jesenského*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 207-213.

⁴³ PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 strán. s.111.

⁴⁴ ROSENBAUM, K. a kol. 1984. *Encyklopédia slovenských spisovateľov*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1984. 484 strán, s. 267.

⁴⁵ ROSENBAUM, K. a kol. 1984. *Encyklopédia slovenských spisovateľov*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1984. 484 strán, s. 267.

2.3 *Jesenský v spomienkach*

„Listový materiál ktoréhokolvek autora má veľký význam, tak pre poznanie jeho vnútornej biografie v kontexte historicko-spoločenského diania úzadie i východisko pre vývinové rozmery vlastnej tvoriacej aktivity, ako aj jej zástoja v dejinno-kultúrnych procesoch národnej sociéty.“⁴⁶

Po Jankovi Jesenskom je veľa uchovaných materiálov, najmä rukopisov takmer od začiatku jeho spisovateľskej kariéry. Je známych niekoľko diel autorov, ktoré sú zbierkami Jesenského listov rodine, priateľom, spolupracovníkom a známym. Spomeniem dva súbory listov, prvým je súbor Jesenského milenke a priateľke Oľge Kraftovej pod názvom *Listy slečne Oľge* druhým sú *Listy Janka Jesenského*. Prvé spomínané dielo zachytáva rozsiahlu korešpondenciu mladých milencov, ktorá trvala tri roky. Ako väčšinou prvé lásky, aj táto skončila rozchodom. Je známa báseň, ktorú adresoval Oľge Janko, keď sa rozhodla opustiť ho.

„Ty koniec lásky cítiš. Ja to viem.
No počkaj konca aj so srdcom vrelym
a miluj pokým ťa ja milujem
lni ku mne celou dušou, telom celým,
kým lpím na Tebe a ku Tebe lnem
a ja Ťa tisíc rázy rozveselím.“⁴⁷

Pani Eva Ruthová je zakladateľkou *Literárneho klubu Janka Jesenského* v Nitre. Klub, ktorý nesie meno národného umelca, bol založený v roku 1990 a zameriava sa na stretnutia významných osobností vedy a literatúry.⁴⁸

Múzeum Janka Jesenského sa nachádza v Bratislave, na ulici Somolického 17, na adrese, kde spisovateľ býval so svojou manželkou. Návštevníci múzea majú možnosť vidieť niekoľko miestností, okrem iných pracovňu či spálňu. V pracovni sú umiestnené jeho zachované rukopisy, korešpondencia a knižnica.⁴⁹ V knižnici sú okrem množstva

⁴⁶ PETRUS, P. 1989. *Listy Janka Jesenského 1*. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1989. 604 strán, s.5.

⁴⁷ <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1193/Jesensky_Verse/5>

⁴⁸ O informácii existujúceho klubu ma informoval doc. PaedDr. Peter Andruška, PhD.

⁴⁹ LUKÁČ, E.B. 1955. *Prechádzka múzeom Janka Jesenského*. In *Janko Jesenský v kritike spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 341-352.

kníh, najmä historických, zaradené aj časopisy. Je tu niekoľko ročníkov *Zory*, *Orla*, no čo je najdôležitejšie, nachádza sa tu kompletná zbierka *Slovenských pohľadov*.

Múzeum Janka Jesenského obsahuje okrem pamiatok, ktoré som spomenula aj fotografickú zbierku. Sú to väčšinou rodinné fotografie, niektoré však zachytávajú aj osoby z Jesenského okolia, napríklad Jozefa Gregora Tajovského, Svetozára Hurbana Vajanského či Ivana Krasku. Archív má vo svojej zbierke aj fotografiu Jesenského otca vo vojenskej uniforme z Moskvy, z roku 1867.⁵⁰

Okrem mnohých podobizní osôb sú tu umiestnené aj snímky, ktoré si Jesenský uchoval zo svojich vojenských rokov a tiež snímky, z obyčajného, každodenného života, ale aj z kúpeľov a výletov. Múzeum okrem rozsiahlej fotografickej zbierky obsahuje aj pamätné dokumenty, akými sú jeho sobášny list, vysvedčenia, doktorský diplom, úmrtný list a iné. Obsahuje taktiež aj niekoľko nekrológov, ktoré boli na Jesenského napísané.

Po Jankom Jesenskom je pomenovaných niekoľko ulíc na celom Slovensku. Na ulici Janka Jesenského v Bánovciach nad Bebravou je jeho pamätný dom, v ktorom býval, keď tu pôsobil ako advokát a na stene tohto domu je básnikova busta s pamätnou tabulou. V tomto meste je dokonca i gymnázium, ktoré nesie meno slávneho spisovateľa a možno Vám nie je neznáma ani Fakulta práva Janka Jesenského Vysokej školy v Sládkovičove.

⁵⁰ LUKÁČ, E.B. 1955. *Prechádzka múzeom Janka Jesenského*. In *Janko Jesenský v kritike spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 341-352.

3 Jesenského orientácia na román

Román *Demokrati* je pokladaný za vrcholové dielo kritického realizmu a tiež za vrcholové dielo Janka Jesenského vôbec. Je to román, ktorý predstavuje vyššie vrstvy a ich túžbu po hmotnom majetku, ukazuje ich namyslenosť, narušenú morálku a vtipne ironizuje aj jazykovú nerovnosť, volebné súťaženie, snahu získať čo najviac voličov na svoju stranu, nevynecháva ani spoločenské problémy. Od iných autorov románov z toho obdobia sa odlišuje najmä témou, pretože kým on riešil byrokráciu, zachytával spoločenské a politické pomery a parodizoval rozprávania, iní autori sa zameriavali na dedinskú problematiku, alkoholizmus, boli sentimentálni, súcitili s chudobou a hladom. Ako píše Ján Števeček v doslove románu: „*Osobitosť románu vyplýva z Jesenského osobnej skúsenosti, ale aj z názoru, z predstavy hodnôt o svete. Ale ani tieto dva základné podnety, zmysel pre životnú fair – play, široká skúsenosť s praxou demokracie, nevysvetlia nám hĺbku kritiky režimu, ba ani zvláštnu ľahkosť a pôvab, s akou Jesenský svoju tému podáva.*“⁵¹

Jenský sa v románe okrem spomenutého venuje aj žartovným situáciám na úrade, kde Landík pracuje a aj pomerom v rodine Petroviča. Ukázal nám inteligentov a osoby, ktoré mali svoj honor, postavenie, ale demokratmi boli len na teoretickej úrovni. Mohli by sme povedať, že pomenovanie románu je jeho pravým opakom, teda iróniou osôb, ktoré by sa demokraticky správať len chceli. Výsmech a sarkastickosť z nich cítiť v celom diele.

Ako vieme, Jesenský tento román vydal v dvoch častiach. Prvá časť románu vyšla v roku 1934, tá druhá o štyri roky neskôr, obidve vo vydavateľstve Matice slovenskej. Môžeme povedať, že obe sú vlastne súborom krátkych noviel. Jesenský im niekedy dával podtituly ako *skutočnosť* či *črta*. Obom vydaniam predchádzalo vydávanie niektorých kapitol z románu v Slovenských pohľadoch. Takto boli uverejnené novely ako *Dr. Landík úraduje*, *Disciplinárka*, alebo z druhej časti románu *Politická zmenka* či *Malý intrigant*.⁵²

Aj napriek tomu, že *Demokrati* sú román, nie je v ňom ucelená dejová línia. Kompozične sa skladá z kaleidoskopických, voľných celkov, ktoré nám autor približuje za pomoci hlavnej postavy, ktorou je komisár Janko Landík. Komisár Landík prišiel do Starého mesta nevinný, nepoznačený túžbou po moci a neskazený životom vyšších vrstiev.

⁵¹ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.378.

⁵² PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 strán, s.174.

Vystupuje od prvej až po poslednú kapitolu a Jesenský ho stavia pred problémy doby, ku ktorým ho necháva zaujať postoj. Prostredníctvom Landíka sa vyhol kazateľskému tónu a len jemným výsmechom poukazuje na chyby iných postáv, ktoré vystupujú v románe a s ktorými komisár prichádza do styku. V druhej časti románu padlo najviac výsmechu na hlavu advokáta Petroviča, no i v prvej je dosť prípadov, kedy môžeme poukázať na problémy a situácie, ktoré Jesenský vysmial.

3.1 Štruktúra románu

Môžeme povedať, že Jesenský si *nacvičil* písanie krátkych románových príbehov v *Malomestských rozprávkach* a ostatnej próze ktorú do vydania *Demokratov* napísal. Ako som spomenula v predchádzajúcej kapitole, tento román nemá súvislú dejovú líniu ako sme pri románoch obyčajne zvyknutý. Môžeme povedať, že je súborom príbehov, ktoré na seba niekedy po kapitolách nadväzujú a niekedy ani nie. Napriek tomu som sa rozhodla spracovať dielo v dvoch dejových líniách. V prvej som sa najviac zamerala na Landíka a jeho vzťah k Hanke, ich postupné zblížovanie sa, prvú nehodu medzi nimi a odlúčenie od seba. Ale kvôli nadväznosti na druhú dejovú líniu som spomenula aj Landíkovu dovolenku u tety Kornélii a jeho zoznámenie sa tu so Želkou, dcérou advokáta Petroviča.

V druhej dejovej línií sústreďujem svoju pozornosť hlavne na rodinu advokáta Petroviča, na jeho politické zmýšľanie, na pomery v jeho rodine, na manželku a dcéru Želku, no ako som spomenula, komisár Landík vystupuje v celom románe, takže aj v druhej časti diela bude priestor na riešenie jeho spoločenských a osobných problémov. Napriek tomu, že dej románu je nejednoznačný, žáner celého diela je i napriek tomu epický.

Námetom na napísanie románu bolo autorovi slovenské malé mesto v 20-tych rokoch predchádzajúceho storočia a tiež spoločenský život vo veľkom meste, v Bratislave. Vieme, že Jesenský bol realistickým autorom a v diele tento jeho realizmus cítime, keď nám zobrazuje spoločenský život taký, aký bol, bez prifarbenia. Teda v čase po vojne, keď sa ľudia snažili vydobýť si svoje postavenie v spoločnosti a priblížil nám aj vtedajší spoločenský život malomestského prostredia.

„V prejave rozprávača a v reči postáv sa stretávajú úryvky kvetnatého jazyka salónov s veľavýznamným šepotom zalúbencov v nočnej záhrade, vyberaný konzervačný jazyk nóbl spoločnosti alebo jej vecný kuchynský hovor s útržkami nevyberaných hádok v manželských spálňach.“⁵³

Keď autor necháva hovoriť Landíka s úradníkmi, používa odborné termíny, takisto aj pri postavách Brigantíka, Petroviča, Hrnčiarika a Mikesku. Ak je Landík v prítomnosti Hanky, alebo slúžky Milky, nepotrpí si na spisovnú slovenčinu, používa slang a hovorovú reč. Tak isto aj pán Petrovič má reč prispôsobenú okolnostiam.

Narušené morálne správanie sa ktoré nám Jesenský zobrazil v rôznych spoločenských vrstvách je ideou románu. Autor odsudzuje malomestskú pretváрку a honbu za spoločenským postavením. Román sa začína vytváraním spolku *Rovnosť* a práve rovnosť je tiež ideou románu.

Čo sa týka kompozície románu, je rozdelený na dve časti a ďalej sa člení na kapitoly. V prvej časti diela je 24 kapitol, v druhej 25. Napriek členeniu, je jeho témou od začiatku až po koniec kritika karietizmu a vládnucich tried, ich boj o postavenie ale taktiež rôznorodé vzťahy medzi postavami navzájom a medzi spoločenskými vrstvami. Najvýraznejšie sú v románe ľúbostné vzťahy medzi Landíkom a Aničkou, Landíkom a Želkou, a potom životné osudy v rodine Petroviča a Rozvalida. Jesenský upútava čitateľa prostredníctvom konfliktov a problémov, ktorými vytvára dej a ktorých je v diele pomerne dosť veľa. Stretávame sa s nimi najmä v rodine Petroviča a Rozvalida.

Hneď v prvej kapitole sa vyskytuje problém, ktorý rieši Landík s mäsiarom Tolkošom. Je ním založenie spolku, ktorému chcú dať názov *Rovnosť*. Ako napovedá názov, cieľom by mala byť rovnosť. Aj oni dvaja, teda Landík, predstaviteľ komisára, čiže inteligencie a Tolkoš, človek, ktorý má honor a je z predných mešťanov, by si mali byť rovní. „Ty si viac ako ja, ja viac ako Hana, Hana viac ako chyžná, chyžná viac ako kravská dievka.“⁵⁴ Už v citovanej ukážke však vidieť, že Tolkoš ľudí porovnáva, že byť si rovným s každým, nebude také jednoduché. Okrem toho, nevedia sa ani dohodnúť, kto bude stáť na čele tohto novovzniknutého spolku. Tolkoš je zalúbený do Hany, slúžky, ktorá pracuje u bankára Rozvalida a chodíva k nemu nakupovať mäso. Neodváži sa ju osloviť a odprevadiť, lebo sa obáva reakcie okolia, čo by na to povedalo, že on, popredný mešťan, odprevádza slúžku. Rozmýšľa tiež o tom, že ak by sa aj oženil, mohli by prestať k nemu chodiť nakupovať slobodné ženy, tým pádom by mal menšie tržby.

⁵³ ČEPÁN, O. 2001. *Próza slovenského realizmu*. Bratislava: Vydala Veda, 2001. 290 strán. s. 218.

⁵⁴ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.14.

Aj z tohto dôvodu si radšej volí život slobodného mládenca. Jesenský veľmi dobre rozumel tomu, aká je súvislosť medzi hlúpym činom meštiaka a jeho najnižším, egoistickým záujmom. Na postave mäsiara Tolkoša nám ukázal, nakoľko záleží hlúpemu mešťanovi na jeho povesti a na tom, čo povedia ľudia, na úkor toho, po čom túži on sám.

3.2 Románové postavy a ich osobné a spoločenské problémy

Hlavný hrdina, Landík pochádza z chudobnej rodiny, v ktorej otec vložil peniaze do volieb a tak sa rodina ocitla vo finančných ťažkostiach. Je tu dosť výrazná podoba s Jesenským životom, ktorého otec takisto pripravil rodinu o peniaze podobným spôsobom. Táto črta je, dá sa povedať, autobiografická.

Landík pracuje ako komisár, úradník v Starom meste. V jeden večer, keď zakladali s mäsiarom spolok a neskôr prešli na intímnejší rozhovor, v ktorom sa Tolkoš priznal, že sa mu páči Hana. Landík, aby dokázal svoje demokratické zmýšľanie, navrhne Tolkošovi, že ju bude týždeň odprevádzať domov, ale on nesmie žiarliť. Keď ju uvidel, ako kupuje od Tolkoša mäso, počkal ju, aby ju mohol odprevadiť. Medzi ostatnými ženami vynikala štíhlou postavou a bola po panský oblečená. Keď sa k nej Landík prihovril a povedal jej, že by sa s ňou rád prešiel, Hana mu odvetila:

- „*To si vyberte seberovnú.*
- *Vy ste mi rovná.*
- *Nie. Len chodte svojou cestou.*“⁵⁵

Po predchádzajúcich skúsenostiach s nápadníkmi si nenamýšľala, že by mal Landík o ňu seriózny záujem. Hana je vykreslená ako žena, ktorá i keď je len slúžkou, je oveľa panskejšia ako niektoré naozajstné panské ženy. Je jemná, pekná, nie je na nej nič škaredé či hrubé. Aj jej ruky sú také jemné, že je ťažké veriť tomu, že je chyžná. Landík ju teda podľa dohody odprevádzal a už po týždni zistil, že sa mu čoraz viac páči. Tolkoš si, samozrejme, všimol, že Landík Hanu sprevádza po ceste domov a pri jednom zo spoločných rozhovorov mu poradil, aby s odprevádzaním skončil. Landík nesúhlasil a naďalej sa s Hanou schádzal. Hana mu raz prezradila, že rada číta rozprávky, čo Landíka potešilo, tak sľúbil, že jej prinesie nejaké knižky. Spočiatku stretávania sa, sa Hanka

⁵⁵ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.19.

k Landíkovi chovala chladne, no neskôr sa už snažila správať tak, aby ho ničím neodpuďila, jej srdce sa začalo zohrievať. Keď sa na druhý deň opäť stretli Landík priniesol sľúbené knihy, Tolstého povesti. V momente, keď jej ich chcel odovzdať si všimol, že im ide oproti jeho šéf Brigantík. Landík sa hanbil v jeho prítomnosti odovzdať Hane prinesené knihy, preto jej ich dal, až keď náčelník odišiel. Hanka si jeho zahanbenie všimla, nepovedala mu však o tom, no na druhý deň, keď sa mali stretnúť neprišla na dohovorené miesto.

Zaľúbeného Landíka trápilo, že sa Hanka na neho hnevá, vyčítal si, že sa pred šéfom hanbil, preto sa rozhodol, že jej kúpi darček. Dúfal, že mu odpustí. Dar kúpil nevšedný, červené lodičky. Tolkoš porušil dohodu, ktorú mal s Landíkom, začal na neho žiarliť a jeho stav ho doviedol až k tomu, že napísal na Landíka niekoľko anonymných listov, a to k nemu do práce sťažnosť, jeho matke, že odprevádza slúžku a nakoniec napísal aj Hanke.

Hanka, síce nahnevaná, no zamilovaná do Landíka, poslala po priateľke Milke tento list Landíkovi s vlastnoručne napísaným dodatkom, prečo mu posielala anonym, ktorý jej prišiel. Landík tušil, že tento anonymný list napísal Tolkoš. Čo ho však v tomto momente zarazilo viac, ako nepravdy v liste od Tolkoša, bolo Hanine písmo. Ostal rozčarovaný, že taká pekná žena, aj keď kuchárka, ktorá rada číta, no slušná a so spôsobmi má nepekne písmo, ktoré sa v riadkoch rozchádza, *o* je veľmi guľaté, *m* vyzerá ako hrable. Zarazil sa nad jej nekultúrnosťou, bolo to jeho najväčším sklamaním. „*Ako čo by sa bol sklúzol z toho listu kus ľadu rovno do jeho srdca. Ani ruky, ani nohy, ani posunky, ani smiech, ani správanie neprezradilo Hanu, ale jej písmo.*“⁵⁶ V Landíkovi začali bojovať proti sebe rozdielne pocity. Na jednej strane začal pochybovať o tom, že by si v živote rozumeli, keď má Hana v jeho očiach takýto veľký nedostatok, že by mu nerozumela, že sa neorientuje v najjednoduchších otázkach, no na druhej strane ju obdivoval za jej čestnosť voči nemu, že anonym, ktorý ho ohovára, pred ním nezatajila. „*Predsá je len krajšie byť charakterným a pritom mať úbohé písmo, ako mať úbohú dušu s krásnym písmom.*“⁵⁷

V čase, keď dostal list od Hany si ho nechal predvolať aj okresný náčelník, ktorý tiež dostal anonymný list. Landík svojím nadriadeným opovrhne, pretože kým on rozmýšľa nad nepodstatnou vecou, akou farbou si poznačí do kalendára divadelné predstavenie, Landík vybaví jeden úradný akt. V liste, ktorý bol náčelníkovi doručený sa písalo o známosti Landíka a Hanky a o tom, že vzbudzujú pohoršenie v meste.

⁵⁶ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.36.

⁵⁷ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.37.

Pri rozhovore mu náčelník prečítal, že je jeho povinnosťou, dbať na stavovskú váženosť a dávať pozor na všetko, čo by mohlo ubrať z jeho serióznosti. Landík sa mu snažil vysvetliť, že list, ktorý dostal je od Tolkoša, že na neho žiarli, že kvôli nemu má nepríjemnosti, no náčelník mu nechce rozumieť. Nepomohlo ani to, keď sa Landík priznal, že s kuchárkou sa stretáva kvôli rovnosti, že chce byť príkladom pre spoluobčanov, že sú si všetci rovní. V hneve a na svoju obranu mu naznačil, že i on má za manželku robotníkovu dcéru. Rozišli sa bez pozdravu a Landíkov šéf sa rozhodol, že ho prepustí a že bude mať disciplinárne konanie. V tomto riešení konfliktu vidieť črtu náčelníkovej povahy. Kým on má partnerku, ktorej otcom bol obyčajný robotník, no ľudia o tom nevedia, lebo teraz je manželkou náčelníka, vzťah komisára a kuchárky mu prekáža a neváhal ho upozorniť, aby sa správval slušne.

Onedlho na tieto udalosti prišiel Landíkovi list od matky. Tá, keď si prečítala list, ktorý jej prišiel, sa po rozhovoroch s členmi rodiny, so svojimi ďalšími synmi a nevestami rozhodla zabrániť v trvaní tohto vzťahu. Nepáčilo sa jej, že sa jej syn schádza s chudobnou slúžkou, nevedela síce, čo je disciplinárka, no vedela, čo znamená prepustenie zo služby a preloženie. Našla riešenie na vzniknutú situáciu. Rozhodla sa poslať ho na „prevýchovu“ k svojej sestre Kornélii. Dúfala, že čas strávený mimo mesta mu pomôže na Hanu zabudnúť.

Tak sa Landík ocitol na trojtýždňových prázdninách na breznickom zámku u tety Kornélii Miklasovej. Mala veľký, krásny majetok, ktorý ohraničoval malý park s drobnými stromami. Chovala dobytok a neustále niečo rekonštruovala, stále boli v okolí pozemku robotníci. Landík rýchlo prišiel na to, že teta má rada všetko čisté a nové. S Landíkom trávili spolu veľa času rozhovormi a starostlivosťou okolo majetku. Po týždni už Landík chodil sám kontrolovať maštale, presýpal zrno, maznal sa s mladými koňmi. Pri jednom večernom rozhovore si Landík unavený zívól. A keďže tetka nechcela, aby sa nudil, napísala pánovi Petrovičovi list, aby k nej poslal dcéru. Kornélia chcela poslať Landíka na stanicu samého aby ju išiel čakať, opísala mu ako vyzerala minulý rok. Bola to vysoká, štíhla plavovláska s hrbatým noštekom, na ktorom mala materské znamienko.

Nakoniec však na stanicu po Želku išli spolu. Kvôli lepšiemu porozumeniu Želkinej povahy, na porovnanie s tichou, nevýraznou Haničkou uvádzam Želkino stretnutie na stanici s Landíkom:

- „*Nečakáte mňa?*
- *Čakáme slečnu Petrovičovú.*
- *To som ja. Boli by ste odišli bezo mňa, krásny rytier!*
- *Moja princezná je plavovlasá.*
- *Teraz sa i vlasy menia, nielen toalety.*“⁵⁸

Ako vidieť v krátkom dialógu, Želka sa nehanbila pri prvom kontakte s cudzím mužom flirtovať, nazvať ho krásnym rytierom. Hanka by si to pri prvom stretnutí nedovolila.

A ďalej, modernosť Želky je veľmi pekne vidieť v nasledujúcej ukážke:

- „*Si to ty, Želuška?*
- *Ja, tetuška.*
- *Kde je tvoj orlí nos?*
- *Dala som si hrb vypáliť.*
- *Prekristapána! A materinské znamienko?*
- *Vypáliť.*
- *A obrvy?*
- *Oholiť.*
- *Ste vy krásne! Akože ťa vybozkávam, keď nemáš vlastné ústa?*“⁵⁹

Landíkovi sa Želka nepáčila. Videla sa mu neženská. Neustále ju porovnával s Hanou. Tá bola oproti nej veľmi ženská a jemná. Želka vypila na dúšok pohár vína, fajčila, jazdila obkročmo na koni a tieto mužské spôsoby mu boli na žene odporné. Hneď si s ním potykala a keď ju nepobozkal, žiadala od neho tri bozky. Jesenský vytvoril Želku plnú kontrastov voči Hanke. Kým Hanka je dobrosrdečná, milá, tichá, Želka je jej pravý opak. Ako som vyššie písala, Landíkovi sa nepáčila. No po čase, ktorý spolu trávili člnkovaním, veslovaním, jazdením na koňoch sa mu začala páčiť. Kornélia si všimla, že medzi nimi začína klíčiť láska. Naradostená o tejto novinke napísala list Landíkovej matke, no tento záver bol predčasný.

⁵⁸ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.72.

⁵⁹ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.73.

Konflikt medzi Landíkom a Želkou sa stal keď išli na brčke na výlet. V okamihu, keď si Landík všimol, že za nimi ide jazdec na koni, Dubec, ktorý ich chce predbehnúť, popohнал kone i on, chcel mu v predbehnutí zabrániť. Na kostrbatej ceste sa ale s bričkou prevrhli. Keď spadli, Landík sa pred Želkou hanbil, že nezvládol jazdu na brčke a Želka sa na neho hnevala, že pred Dubcom vyzerá smiešne. Dokonca Landíkovi pred Dubcom aj vykala, napriek tomu, že si hneď po zoznámení potykali. Landík chcel Želke pomôcť vstať a vziať ju domov, ale tá jeho pomoc odmietla a vrátila sa s Dubcom. V tejto chvíli, keď spadla na zem sa cítila byť urazená a zahanbená, a obávala sa toho, ako vyzerá pred Dubcom. A na Landíka bola nahnevaná, že ju nepočúval, keď mu hovorila, aby spomalil, hnevala sa, že jeho vinou spadli. Landíka ale nemrzela ani prevrhnutá brička, ani to, že touto situáciou v ňom zhasol plamienok lásky, ktorý k Želke začal tlieť, ale sa cítil urazený, že mu pred Dubcom vykala, ako keby jej nebol priateľom, ktorého pred tým bozkávala.

Po tomto zážitku sa vrátil do Starého mesta. Po troch týždňoch ktoré strávil mimo úradu ho čakalo veľa nevybavenej práce, no tá ho nezaujímala tak, ako nedoriešený spor s Aničkou. Mal pre ňu kúpené červené lodičky, ktoré jej ešte stále nedal. Skôr ako za ňou išiel si naštudoval úradné predpisy, či neporuší nejaké nariadenie, ak jej dá dar. Predsa, pracuje u bankára a nechcel mať viac nepríjemností. I tak ho čakalo disciplinárne konanie. Keď zväžil, že Hana môže od neho legálne prijať dar, šiel za ňou. Tá sa úprimne potešila, že ho opäť vidí a už mu odpustila, že sa za ňu pred náčelníkom hanbil. Pán Rozvalid s manželkou boli odcestovaní, tak ho pozvala aj dnu do domu. Aj ona už bola do neho zaľúbená. Landík chodieval za ňou na návštevy do domu, kde spolu s ňou a so slúžkou Milkou stolovali, pili čaj a dokonca v obývačke počúvali rádio, hlasno spievali a aj tancovali. Raz večer mu Anička porozprávala o svojom otcovi a o tom, odkiaľ má prsteň, ktorý nosí. Landík pochopil, že je dcérou Dubca, pretože u tety Kornélii mu Želka povedala o Dubcovi a o tom, ako ho opustila tehotná manželka po tom, čo našla rovnaký prsteň aký mala ona u slúžky.

Keď sa v jedného večera vydala Hana s Milkou na návštevu k Landíkovi, objavil sa u neho Rozvalid. Hneval sa, že jeho zamestnankyne chodia po večeroch k slobodnému mláďencovi. Bol taký nahnevaný, že obe prepustil. Tak sa Hana vrátila k tete do Lovásoviec. S Landíkom sa ani nestihla rozlúčiť, čo ako sa dozvedáme v poslednej kapitole prvej časti, Aničku veľmi trápilo. Rozvalid prijal novú kuchárku, Žofiu, no onedlho oľutoval, že Hanu prepustil. Začal si svoj skutok vyčítať a dospel k záveru, že sa unáhľil, že vlastne nič také zlé nespravila. Sám pred sebou sa potreboval uistiť, že Hana

nespravila veľkú chybu, že jej to môže odpustiť a prijať ju späť, no v skutočnosti ju chcel naspäť len kvôli sebe, lebo Žofia nevedela variť tak dobre ako Hana. Rozhodol sa teda, že Hanu prijme späť, no predtým ešte musí zariadiť, aby Landík opustil mesto. To sa mu napokon i podarilo. Landíka preložili na krajinský úrad do Bratislavy.

Prišiel sem práve v čase, keď bola ohlásená návšteva Bratislavy indickým kráľom Bahadrom. Landík sa ujal funkciu privítania kráľa a pri prípravách na uvítanie sa opäť stretáva so Želkou. Tá mu pomôže zohnať dievčatá v krojoch a preloží mu uvítaciu reč do francúzštiny. Ako sa však v románe dozvedáme, v deň, kedy mal prísť kráľ, oznámi jeho sluha, že spí. Oslavy sa tak presúvajú na nasledujúci deň, no ani tento deň nie je úspešný, lebo sluha opäť oznámi, že kráľ spí a že bude pokračovať v ceste ďalej do Viedni. Keďže už bol pripravený článok v novinách, o Landíkovej vynikajúcej privítacej reči kráľovi, z Landíka sa stáva váženejší človek.

Táto časť románu sa končí dvadsiatou štvrtou kapitolou *Bublina sa rozpukla*, ktorá je o Aničke, ktorá sa vrátila k Rozvalidovi a spomína na Landíka, že sa s ním nestihla ani rozlúčiť. Presvedča sa, aby nad ním nesmútila a nerozmýšľala, že určite ho už nestretnie.

Druhá časť románu začína kapitolou *Koreferent* a v nej sa hneď stretávame s hlavnou postavou tejto časti románu, s advokátom Petrovičom. Sú pre neho nepodstatné veci, ako napríklad, koľko sviečok v lustru má svietiť pri akej návšteve. Dvanásť sviečok svietilo len ak mal významnú návštevu, polovica pri menej cennej návšteve a tri pri každodenných ľudoch.⁶⁰ Potrpel si na oslovení, najradšej mal, keď ho oslovovali pán poslanec. Nemal rád oslovenia ako advokát, lebo takých je veľa a taktiež nemal rád titul pán doktor, to by sa bol priam urazil. Má dcéru Žofiu, ktorá je v diele opísaná, ako mladé dievča, ktoré sa rado zabáva, sleduje poslednú módu, zo svojich nápadníkov sa vysmieva. Jesenský v románe opisuje, ako sa okolo nej muži krútia, ako si vyberá vhodných ženíchov a určuje si spomedzi nich náhradníkov, teda mužov, ktorí by boli vhodní na sobáš, ak by sa tí hlavní z nejakého dôvodu stratili z jej zoznamu. Medzi týmito náhradníkmi je i Landík. Nie je na zozname ženíchov, lebo jeho bozky sú studené ako od žaby, nemá zakúrené v kotlíku, no je slušný, pracuje, tak je hodný pozície náhradníka.

Advokáta Petroviča trápi, že v jeho kancelárii, v jeho dome, jeho papagáj Lulu, zopakuje tri krát po sebe bozkaj ma.⁶¹ Petrovič začne rozmýšľať, či niekedy v kancelárii nevyslovil tieto slová. Obáva sa, že papagáj mohol byť svedkom jeho nevery, ale ako rozmýšľa, nevery sa v kancelárii nedopustil. Keď sa uistí, že on tieto slová nemohol

⁶⁰ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.167.

⁶¹ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.177.

povedať, že jediná ženská návšteva u neho bola vdova Estera a ju síce chcel bozkať ale nespravil to, začne podozrievať z nevery svoju manželku, pretože keď jej raz vytkol, že sa blázni s mladými, vyhovorila sa na dcéru, že ako matka sa musí obetovať. Pri večeri sa dokonca pohádajú, pretože on upodozrieva ju a ona podozrieva jeho, lebo taktiež počula papagája povedať tieto slová. Obaja vravia, že na neveru toho druhého majú svedkov. Nakoniec sa táto udalosť vysvetlí, keď je na návšteve Landík a zavrie sa v Petrovičovej kancelárii so Želkou. Manželia špehujú za dverami rozhovor mladých a tak si vypočujú, ako Želka nalieha na Landíka aby ju bozkal. Landík sa však bráni: „*Nebudem nevďačný, aby som zapaloval dom, kde ma tak vďačne prijali, a kradol skvosty*“⁶² Celá táto situácia sa končí smiechom manželov Petrovičovcov na tom, že ich svedkom bolo zviera, papagáj. Ako vzdelaný advokát verí papagájovi, ktorý ako vieme, hovorí slová a vety nie podľa toho, ako si to vyžaduje situácia, teda logicky, ale ako mu práve zídu na um, je pekný jemný výsmech Jesenského.

Petrovičovi sa Landík po vyhlásení jeho vďačnosti zapáčil a rozhodol sa, že ho bude podporovať. V jeden večer, keď si jej matka vykladala karty a Želka sa k nej pridala, pohádali sa kvôli Landíkovi. Matka jej vravela, že Landík je dosť dobrý na to, aby mohol byť jej ženíchom, no Želka jej oponovala, že Landík je „tút'mák“ a že sa jej bojí ako ohňa. To ale nebránilo tomu, aby bol náhradníkom. Predsa bol slušný, pracoval a mal honor komisára. V tento večer bolo ešte zaujímavé, ako Želka učila matku aby trénovala s očami, že potom ich bude mať bystrejšie.

V nasledujúcej kapitole je opísané rokovanie predsedu Farnatého a Radláka s Cvikerom. Stretnutie mali v súkromnom byte, pretože bolo veľmi dôverné. Témou boli predčasné voľby. Dohodli sa, že z Petroviča urobia poslanca. Je bohatý, teda od neho vypýtajú peniaze, ktoré potrebujú. Farnatý vraví, že ak ide o moc, dobrá je aj zrada, aj falšovanie peňazí, aj klamanie a kradnutie lebo ak bude potom poslancom, tieto jeho činy budú brané ako slávne činy. Rozhodli sa teda, že Petrovič bude poslancom a Cvikera poverili, aby mu to povedali. Radlák sa obával, či na neho Farnatý nezabudne, no ten ho uistil, že aj on bude poslancom. Takto teda vnikol Petrovič z krajskej politiky do ríšskej. Keď ho Radlák navštívil a oznámil mu dobrú správu, bol taký natešený, že otvoril fľašu koňaku a zapálil na lustrí všetkých dvanásť sviečok. Po chvíli rozhovoru Radlák spomenul, že o ňom počul, že rád dáva, že nikoho neodmietne a Petrovič hneď pochopil, kam smeruje svojimi slovami. Na otázku koľko, dostal odpoveď, že závisí od toho, koľko budú pýtať

⁶² JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.205.

radikáli. Petrovič bol i tak naradostený a nevedel sa dočkať, ako túto novinku povie žene. Tá mu ale odvetila, že veď poslancom už je a mali menšiu výmenu názorov o tom, kto z nich je naozaj vlastenec. Petrovič jej nezabudol pripomenúť, aby ho vo voľbách určite volila. Z domu odišiel na poradu, na ktorej sa malo rozhodnúť, kto každý bude kandidovať vo voľbách. Bolo tu veľa ľudí, s rôznymi profesiami, sedliaci, advokáti, lekári a iný. Na tejto porade sa Petrovič okrem toho, kto bude na kandidátnej listine dozvedel aj to, že Rozvalid sa postrelil. So správou prišiel Mikeska, ktorý dúfal, že ňou v prítomných prebudí súcit, že sa vyzbierajú na nejakú čiastku, ktorá by Rozvalidovi pomohla, no jeho úmysel sa minul účinku. Jesenský v románe opisuje Mikeskovu úvahu, že títo ľudia síce majú milióny ale predsa sú žobráci. *„To nie sú srdcia, to sú železné pokladnice, ku ktorým niet dláta ani kľúčika. Ich pravidlo je tvrdšie a odolnejšie ako hociktorý kamenný zákon, čo vyniesli alebo vynesú. Tým možno pohnúť, tamtým nie. Ich pravidlo je sviatosť majetku. Máte milióny, a ste žobráci“*⁶³

Keď prišiel do klubu predseda Farnatý a po príhovore prešiel k veci, ku kandidátom, po vyslovení rozhodnutia kto bude na prvom mieste na kandidátke ostalo obecnstvo pobúrené. Na prvé miesto umiestnil sedliaka, Maďara Ökroša. Prítomní namietali, že nevie po slovensky, že je sedliak a že Maďari by určite nedali na prvé miesto Slováka. Farnatý však svoj čin argumentoval tým, že u nich v strane nie je národný rozdiel a že ho bude voliť veľa ľudí, aj Maďari a tiež sedliaci. A to je predsa ich hlavný cieľ, získať čo najviac voličov. Na druhom mieste sa umiestnil advokát Petrovič a na treťom Radlák. Keď sa Petrovič vrátil z tejto porady domov a referoval manželke, čo bolo na porade, tá sa tiež veľmi zlostila, že majú na 1. mieste Maďara. Petrovičova viera vo Farnatého a jeho potešenie, že bude poslancom bolo však také veľké, že sa ani veľmi nezaoberal manželkiným hnevom. Zaumienil si, že sa bude správať ku všetkým ešte milšie ako doteraz, veď každý jeden hlas je dôležitý.

V druhej polovici druhej časti románu opäť vstupuje do deja komisár Landík. Ako vieme, pracuje v Bratislave na krajinskom úrade. Tu sa stretáva s Mikeskom, ktorý navštevuje Rozvalida. Anička nechala Landíka pozdravovať:

⁶³ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.237.

- *Dáva vás srdečne pozdravovať. Sr – deč – ne! To je nielen tak hocijak.*

Zamihal očami, akoby mu slzy zavadzali.

- *Pán doktor, to je viac, ako keď vás bratislavské dievča sto ráz bozká. Len si predstavte, iste dve noci nespala, kým sa odhodlala, kým premohla svoju dievčenskú hanblivosť, aby mi to povedala. A prečo_ Preto, že vás má rado.*“⁶⁴

Odozvá Landíkovi pozdrav od Aničky a povie mu o Rozvalidovom nešťastí, o tom, ako sa postrelil, ako jeho žena takmer dostala infarkt a ako sa o neho aj o jeho ženu Anička stará, že okrem kuchárky im robí aj slúžku, upratovačku a ešte ich aj utešuje. Mikeska poprosil Landíka, aby sa prihovril u Petroviča za Rozvalida, najmä kvôli Aničke. Landík mu musel sľúbiť, že Aničku navštívi. Medzičasom sa Petrovič stretol s predsedom Farnatým. Ten mu oznámil, že chce Landíka na kandidátnej listine, lebo je mladý a práve takého potrebujú. Poveril Petroviča, aby mu to oznámil. Nebola to však ľahká úloha, lebo Landík nechcel kandidovať a nechcel byť ani poslancom a dokonca sa ho dotklo, že je na poslednom, tridsiatom šiestom mieste na kandidátnej listine. Petrovič ho poučil, aby zdôrazňoval číslo reprezentujúce ich stranu keď bude vystupovať na verejnosti. Sedliacka strana, teda ich strana, mala číslo štyri a bolo by dobré, keby to pri každej príležitosti nejakým spôsobom spomenul. Napríklad, že Sielničania dostali štyri vagóny krúp, štyri vagóny bôbu.

Postupne sa blížime ku koncu románu a tu vstupuje viac do deja Anička a pán Rozvalid s manželkou. Rozvalidovi v jeho živote robí radosť už iba Anička. Teší ho, keď sa na neho usmieva, keď mu servíruje čaj, keď ju vidí upratovať. V diele Jesenský opísal jeho úvahu, ako sa z kuchárky stala osoba, ktorú považuje za člena rodiny. „*Rozvalidovi, keď ju videl, ožila muška na brade a bez bzučania vyletúvala pod nos. S chvíľkovou radosťou brával jej z ruky tanierik so zemiakovou kašou. Nebola to už len slúžka. Stala sa členom rodiny, akoby dcérou. Sedávala často v stolovej a veselila prítomných.*“⁶⁵ Vytratil sa spoločenský rozdiel, že on bol bankovým direktorom a ona kuchárkou. Anička je svojou milotou nevtieravá, Rozvalid si ju veľmi obľúbil. Dokonca natoľko, že ho jeho žena začala upodozrievať, že je do nej zamilovaný. Aby predišla nevere, navrhla manželovi aby si ju adoptovali. Ten sa priznal, že aj on už na túto možnosť myslel. Kým Rozvalid chcel Aničku za dcéru kvôli jej добрote a starostlivosti, jeho manželka, ako som spomenula, chcela predísť jeho nevere ktorej sa obávala. Po navrhnutí tejto idej však ostali prekvapení

⁶⁴ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.265.

⁶⁵ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.307.

Aničkiným priznaním, že nie je sirota, že má otca. Rozvalidovi tento problém v istom zmysle slova pomohol, pretože už bol odhodlaný, že Anička sa stane jeho dcérou. Vyriešenie tohto problému ho postaví na nohy a rozhodne sa vyhľadať právnik, aby mu s vyriešením Aničkinej adopcie pomohol. Najprv mu pomôže priateľ Mikeska, keď nahovorí Petroviča, aby sa prípad ujal a potom sám Petrovič, keď k nim príde na návštevu, aby prípad prešetril. Anička je pekné dievča a neujde pozornosti advokáta, ktorému sa veľmi páči. Vystatuje sa pred ňou a pri rozprávaní o adopcii a o jej otcovi, že sa zachoval nemorálne a neplnil si zákonné, spoločenské a sociálne problémy, hovorí akoby bol na volebnej schôdzi. Aby dokázal, že je dobrý právnik, navrhne Rozvalidovi pomoc pri vyriešení jeho finančnej situácie, nechá si Rozvalidom podpísať splnomocnenie kvôli vybaveniu peňazí, o ktoré ho podnik obral. S druhou vecou mu pomáha pri adopcii Aničky, čo bolo vlastne hlavným dôvodom jeho návštevy. Tretie splnomocnenie získa na vymáhanie peňazí pre Aničku, od Dubca, jej otca, za roky, ktoré sa o ňu nestaral a nijak ju finančne nepodporoval. Pri riešení tretej záležitosti si nenechal ujsť príležitosť vypýtať si od Aničky fotografiu, že sa mu možno zídne. No a nakoniec štvrté splnomocnenie si vydobyl sám, keď nahovoril Rozvalida, že mu pomôže so zriadením dôchodku. Petrovič sa v duchu teší, že má štyri splnomocnenia, presne ako číslo jeho volebnej strany. Pri odchode z návštevy povie Mikeskovi, že sa mu čuduje, že si nechce vziať Aničku za ženu, že je to pekné slušné dievča a ešte k tomu aj majetné po otcovi. Mikeska mu ale odpovedal, že Anička je zaľúbená do Landíka a čaká len na neho. V tomto okamihu sa Petrovičove sympatie k Aničke aj k Landíkovi vytratili.

„*Pekný náhradník! A ja ho ešte křmim!*“⁶⁶ Petrovič sa cítil urazený, utrpela jeho hrdosť otca, ktorý si myslel, že má najkrajšiu dcéru a pre neho, Landíka, mala byť Želka ešte krajšia. Nevedel sa dočkať, kedy príde domov a o všetkom povie rodine. Keď sa tak pri večeri stalo, keď povedal, že na Landíka čaká kuchárka, Želku to pobúrilo. Bola nahnevaná, že ju odmietol a uprednostnil kuchárku. Petrovič im ukázal aj Aničkinu fotografiu, samozrejme, ženy s predsudkami pripustili, že je celkom pekná, ale neodpustili si pripomienky, že je tuctová, že sa nestará o vlasy a je nemoderne oblečená. Ďalej pri večeri im povedal o jej osude, ako ju opustil otec. Pri Dubcovom mene Želka vyskočila zo stoličky, že ho pozná a povedala im ako ju odniesol domov v lete, keď sa s Landíkom prevrhli na bričke. Situácia sa opäť zmenila a razom sa z úbohej kuchárky stala bohatá dedička. Teraz už s ňou matka aj Želka súcitili a ľutovali ju a na Dubca spolu s otcom

⁶⁶ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.318.

nadávali. Na Landíka sa však Petrovič stále hneval a už nechcel, aby chodil do ich domu a nechcel ho ani v kancelárii.

Doktor Landík splnil sľub, ktorý dal Mikeskovi a pri návšteve Starého mesta navštívil aj Aničku. Spolu s Mikeskom ju odprevadili po voľbách domov. Ich stretnutie Jesenský opísal pôsobivo: „*Áno, áno, bol to pán doktor, ktorého nevidela pol druhu roka, ale na ktorého často myslela, a tak sa s ním dosiaľ nerozlúčila...Áno, áno, bola to Anička, na ktorú málo myslel vo veľkomestskom kriku a ktorá sedela predsa v jeho myšlienkach a v srdci pod tenučkou, ľahkou vrstvou prachu, takou tenkou a ľahučkou, že ju sfúkol pohyb jej zlatých mihalníc a zmietla štetôčka jej dlhých rias.*“⁶⁷ Obaja sa tešili zo stretnutia toho druhého. Ako sa s Mikeskom dohodli, chceli nechať na Aničke, nech si jedného z nich si vyberie. Keďže boli voľby, i oni zvolili podobnú taktiku – dali jej papier, obálku aj pero a povedali jej, aby na papierik napísala meno toho, koho chce. Anička v dobrej nálade že po roku a pol zas vidí Landíka si z nich robila žarty, pýtala sa, že čo ak nechce ani jedného. Spolu sa smiali a Anička, ako sa trochu nadvihla na sedadle, si pritiahla stoličku bližšie k Landíkovi. Keď si spustila ruky pod obrus, Landík jej ruku vyhládal, zdvihol jej ju hore na stôl a svojou dlaňou ju zakryl. „*Ako vidieť, možno voliť i bez kartičiek*“⁶⁸ Touto krátkou vetou je vyjadrená Mikeskova prehra, ale myslím si, že z nej cítime i narážku na skutočné voľby a na to, že ani k voľbám netreba kartičky a hlasovanie. Boli sme svedkami toho, ako sa poslanci dohodli, tak prečo by nemohli byť dohodnuté aj celé voľby? A ak nie celé, tak aspoň časť z nich určite. Problematiku podplácania vykreslil Jesenský v románe, no je to stále aktuálna téma aj po sedemdesiatych štyroch rokoch od napísania tohto diela.

Pokračovaním v románe sa dostávame k riešeniu problému Aničky a jej otca, Dubca. Petrovič navštívil pani Miklasovú, aby u nej preveril ako sa táto záležitosť vlastne má. Dúfal, že mu povie niečo dôležité, čo by mu pomohlo problém vyriešiť. Poradila mu, aby sa obrátil na Mahulienu Činčarovú, ženu, majiteľku rubínového prsteňa. Neskôr sa dozvedáme, že táto vedie matriku o Dubcových deťoch a že Anička nie je jeho jediná dcéra. No má špeciálny účet, kam jej posielal peniaze, pretože bola riadne zapísaná v matrike. Jesenského majstrovstvo písania a skrytej satiry badáme i na matrikárke a Dubcových deťoch, no najmä v reči pani Miklasovej.

⁶⁷ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.333.

⁶⁸ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.334.

„Dvadsať percent, keď sa dievča narodilo, tridsať, keď chlapec, ako čašník od vyplácanej sumy, ale tento si to pripočíta k účtu, a Mahuliena odpočíta. Vidíš, i tu sú ženské ukrátené vo svojich právach. Ako poslanec by si mal zakročiť. Sumy sú rozličné podľa akosti matky. Sedliačkam platí mesačne dvesto- tristo korún, tanečniciam i päťsto. Rovnoprávnosť!“⁶⁹ Na citovanej ukážke z diela vidieť, že snaha a výsmech z rovnoprávnosti sa vinie celým románom aj v takejto situácii ako je vyplácanie matiek jeho detí. Pri reči o Dubcovi sa Kornélia zmieni, že sa zaujímal aj o Želku. Kým ona však na neho nevie nájsť pekné slovo, kontrastom jej je Petrovič, ktorý je potešený, že sa Dubec zaujímal o jeho dcéru. Už ho vidí ako zaťa, myslí si, že by bol vhodným manželom pre jeho dcéru. Starý nie je, je asi v jeho rokoch, predstavuje si jeho kaštieľ, polia a lúky, ktoré mu patria a ktoré by po sobáši patrili Želke, a teda aj jemu. U advokáta tu vidíme konflikt voči svojej dcére, ktorú by obetoval vo svoj prospech bohatstva, keď pomýšľal na jej vydaj za bohatého statkára Dubca.

V jeden večer, keď sa vracal domov, stretol na ulici vdovu Esteru. Zaradoval sa, že ju stretol a ona sa tiež potešila, že vidí svojho podporovateľa. Pán Petrovič jej totiž finančne pomohol, keď bola u neho žiadať peniaze. Odprevadil ju domov a vošiel tiež do jej bytu. Keď uvidel, ako skromne táto žena býva, prišlo mu jej veľmi ľúto. A ešte viac potom, keď mu povedala, ako vie na deň vyžiť s tromi korunami a štyridsaťjeden haliermi. Chcel jej pomôcť, tak jej nenápadne podstrčil tisíc korún do maličkovej kaktusovej záhradky, ktorú mala pod oknom. Či spravil dobrý skutok a či sa Estera neurazí, boli myšlienky, ktoré mu robili spoločnosť, keď od nej odchádzal. Ako prechádzal popri akejsi kaviarni, práve z nej vybehlo asi desať ľudí, ktorí všetci kričali proti Židom a nech žijú Slováci. Petrovičovi sa zapáčili, šiel s nimi s úmyslom, že na ďalšej križovatke vystúpi z davu. Policajti ich však obkľúčili a keď študenti zistili koho medzi sebou majú, vyzvali Petroviča, aby predniesol reč. Dlhو neváhal a národnú mládež svojou rečou uspokojil. Hoci sám bol zástancom toho, nech sa veci riešia pokojne, nacionálna mládež ho strhla a rečnil šovinisticky. Keď videl, ako sa im jeho reč páči, mal pocit moci a podľahol chvíli. Nosili ho na rukách okolo múrov na dvore kde stáli a okolostojaci mu tleskali. Po rozpustení ho mládež odprevadila až domov. Lúčenie pred domom nanešťastie videl Radlák, ktorému sa táto scéna vôbec nepáčila. Nebol spokojný, že Petroviča videl s ľuďmi, ktorí sa stavali proti tým, ktorých oni potrebovali získať. Radlák, stále nevyrovnaný s tým, že Petrovič bol na kandidátke pred ním, mal teraz proti nemu novú zbraň. Pri stretnutí

⁶⁹ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.342.

s Farnatým sa ani nedostal k slovu, pretože ten ho hneď privítal so slovami, že vie, prečo prišiel. Nevedel však o Petrovičovej príhode, ale mieril na Radlákovo čítanie krivdy. Vysvetlil mu, že poslancom bude, že našiel dvoch ľudí, ktorí budú penzionovaní úradníci. Radlák mu chcel povedať o Petrovičovej žene, že je fanatická vlastenka a že jeho dcéra je v kontakte so Spolkom samovzdelávacích spisovateľov a dopisuje si s Milovníkmi Číny, no predseda ho okríkol, že Petroviča potrebuje.

Nasledujúci konflikt vytvára Želka, so svojou účasťou na futbalovom zápase Sparty. Sľúbila sa na slávnostný výkop lopty. Jej otec sa hneval a nesúhlasil aby jeho dcéra kopala do lopty pred publikom. Keď ho však Želka presvedčila, že tam budú aj reprezentanti úradov a keď spomenula, že dokonca príde aj Dubec, otec poľavil a nakoniec súhlasil. V deň konania sa zápasu sa stretli na ihrisku Petrovič s Dubcom. Advokát bol veľmi rád, keď mu Dubec hovoril, aké to je pôvabné, že Želka kopala do lopty a že je to dobrá myšlienka. Jeho slová mu lichotili. Ich nadšenie zo Želky nezdieľal Landík, ktorý jej výkop sledoval tiež, no na rozdiel od nich, jemu sa zdalo takéto kopanie do lopty odporné a neestetické. Spomenul si na ich posledné stretnutie v cukrárni, kde sa nerozlúčili priateľsky, pretože Želka mu pripomenula, ako sa bozkávali a vytkla mu, že ju bozkával v Bratislave a tú druhú v Starom meste. „*Chod' si len za svojou kuchárkou. Rovný s rovným!*“⁷⁰ Teraz keď ju videl kopnúť do lopty, predkloniť a rozkročiť sa, oprieť si ruky o kolená, nechtiac ju porovnal s Aničkou o koľko viac je tá panskejšia ako Želka.

Román sa končí dvadsiatou piatou kapitolou *Macocha*. Mladomanželia Landík a Želka sa nasťahovali do bytu po vdove Estere. Z Landíkovho rozprávania sa dozvedáme, že tá prišla vrátiť Petrovičove peniaze, ktoré našla medzi kaktusmi, no keďže on práve nebol doma, nechala obálku s peniazmi u jeho ženy. Tá si ich, samozrejme, vysvetlila ako manželovu neveru. Tak mal Petrovič nepríjemnosti nie len v práci kvôli Radlákovi, ale aj doma. Nadarmo sa snažil vysvetliť žene, že jej peniaze dal zo súcitu, tá mu neverí. Jeho dcéra Želka sa vydala za Dubca, teda sa stala Aničkinou macochou. Landík ju prosí aby od nich nič nepýtala a to sú jeho posledné slová v románe a tiež úplný koniec románu: „*Lebo v nepýtaní je dvojaká sladkosť. Trošku sladkosti z chudákovej pomsty a trošku pomsty z chudákovho šťastia: nemusieť prosiť a mať pritom niekoho, komu môžeš o tom povedať úprimné slovíčko...A ak to môžeš urobiť, nie si vlastne ani chudák...Anička, my sme nie chudáci.*“⁷¹

⁷⁰ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.371.

⁷¹ JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava : Tatran, 1980. 381 strán. s.375.

Ako sme videli v rozbere diela konfliktov a problémov v románe je mnoho. Morálne konflikty, ktoré sa zakladajú na nesúlade, v tomto diele nachádzame u mnohých postáv, ktoré tu vystupujú, pretože hovoria presný opak toho, čo si skutočne myslia. Na týchto dvoch jednoduchých príkladoch, som chcela poukázať na to, že hlavnou témou románu a zároveň jeho hlbším zmyslom je kritika myslenia a postoj k životu. Najmä druhý diel románu je zameraný na kritizovanie vládnucich vrstiev a ich súboj o moc. Jesenský tu odhaľuje intrigy, pozadie volebnej kampani a istého miesta v poslaneckom parlamente, kritizuje karierizmus, závisť a neúprimnosť, otvorene kritizuje hnilobu vládnucich vrstiev. Pomocou spoločenskej satiry a paródie vytvoril úradnícke typy, ktoré zobrazil v ich deformácii povoláním. Možno povedať, že Demokrati značia u nás zavŕšenie kritického realizmu.

Umelecký a sociálny dosah tejto práce zvyšujú fakty, že sú tu zachytené skutočné udalosti a postavy, ktorých predlohy spoznáваме v skutočnom živote. Je to kniha, ktorá pulzuje tým, čo niesol vtedajší život a v ktorej sa nám prihovára vyvážená životná múdrosť. V roku 1935 dostal Jesenský za tento román štátnu cenu. Dielo bolo svojho času úctivým pokusom o popretie banálnosti meštianskeho života.

Záver

Titul národného umelca si Janko Jesenský nepochybne zaslúži. V jeho básňach, ale i v prozaických dielach, je jedinečnosť, ktorú priniesol svojou tvorbou. I keď sám tvrdil, že „človek je najdokonalejší tvor, no jeho diela sú najnedokonalejšie“, bolo by mylné zastávať názor, že jeho diela takými to sú. V celej jeho tvorbe je cítiť boj proti malomešťanckosti, proti fašizmu, celý život bojoval svojím vlastným humorom, satirou a jemným, niekedy i ostrým výsmechom proti veciam a udalostiam, s ktorými nesúhlasil, alebo ktoré sa mu zdali prízemné. Jeho tvorba je natoľko rozsiahla, že z jeho prác si môžu vyberať najviac vyhovujúce, rôzne skupiny ľudí. Medzi jeho básňami nachádzame také, ktoré sa týkajú lásky, žien, radosti zo života, oslavuje mladosť, krásu, prvé kontakty so ženami, no i pochmúrne, v ktorých cítiť jeho nahnevanosť na spoločenskú situáciu. Želáte si niečo, čo „udrie“ na city? Nech sa páči, básne z obdobia vojny, plné spomienok na domov, bolesti z odlúčenia od manželky, smútku, samoty toto všetko ponúkajú.

Ak sa ponoríte do krátkych príbehov napríklad v *Malomestských rozprávkach*, razom sa vo svojich predstavách ocitnete uprostred deja. Jesenský je majstrom slova. Vie dokonale zachytiť ľudskú postavu, vykresliť človeka v takej situácii, že ihneď presne porozumiete jeho charakteru. Nie len postavy dedinské, jednoduché, ale i jeho úradníci, ktorí zastávajú významné funkcie, sú nám priblížené a ich charakter je dokreslený priamo cez ich konanie.

Jesenského rozpomienka na svoj život, príhody, nachádzame nielen v poézii, ale aj v próze. Môžeme povedať, že takmer celá jeho tvorba, no najmä básne a časti v *Demokratoch* sú spomienkové. Dokonca vieme, že v románe *Demokrati* sa autor sám štylizoval do postavy Landíka a niektoré Landíkovy spomienky v románe, sú skutočnými spomienkami autora. Postava Petroviča v spomenutom románe, taktiež nesie prvky reálneho prežitia niektorých udalostí autorovho života.

Pre lepšie porozumenie a pochopenie problémov, ktoré so sebou niesla prvá svetová vojna a najmä obdobie po nej a predstaviť si spoločenské problémy, som vo svojej diplomovej práci venovala jednu kapitolu objasneniu týchto problémov. Pojmy ako nezamestnanosť, hlad, finančná neistota sú síce pojmy, ktoré sa skloňujú i v dnešnej dobe, ale predsa, v období prvej ČSR, pred vyše 70-timi rokmi, bola spoločenská situácia iná. Tak isto, nie je samozrejmé, že si mladý človek v 21. storočí vie napríklad predstaviť, aké to je ťažké, zriekať sa lásky kvôli postaveniu, kvôli rozdielom v spoločenskom

rebríčku, alebo napríklad prosiť o pomoc niekoho, kto môže ďalej ovplyvniť Váš život. Príklad o tomto probléme je ukázaný na vdove Estere.

Povolený rozsah práce je príliš krátky na detailnú analýzu románu a jeho spoločenských problémov, no snažila som sa Vám priblížiť, aspoň zopár, podľa mňa smerodajných udalostí v jeho románe, na ktorých som vysvetľovala príčiny konania osôb, riešenie ich problémov a poukazovala som na ich charaktery.

V prvej kapitole, som sa snažila priblížiť Vám samotného autora prostredníctvom jeho diel a spomienok, ktoré na neho zanechali a našťastie, pre slovenskú literatúru aj zozbierali a knižne vydali niekoľkí autori. V ďalšej kapitole som sa venovala rokom, počas ktorých bol na vojne, lebo podľa mňa v istom zmysle trochu zmenili ráz jeho diel. V poslednej kapitole som analyzovala spoločenské problémy, postavy a ich konanie v diele *Demokrati*. Najvzácnejšie spomienky, ako to väčšinou v živote býva, sú z pera jeho manželky. S ňou, ako vieme, mali veľmi krásny vzťah, ktorého najpevnejším putom bolo priateľstvo a vernosť. Práve z jej spomienok sme sa dozvedeli, že i keď sa Janko Jesenský na verejnosti a v spoločnosti častokrát tváril seriózne, ba až prísne, v prítomnosti najbližšej rodiny bol mužom, ktorý si vedel uľahovať aj sám zo seba. Že bol citlivým, starostlivým, skromným, nie egoistickým a nezakladal si na honore a majetku, sme sa dozvedeli predovšetkým z listov, ktoré jej písal a z jej spomienok. Dovolím si ukončiť svoju diplomovú prácu, citáciu Zory Jesenskej, neterou Janka Jesenského: „*Klobúk stiahnutý do očí, pôvabná ľahká chôdza, palička v ruke alebo pod pazuchou a v prstoch večná cigareta – to bol on. Stretne v poli čriedu kráv, niektorá z nich sa na neho hlúpo zadíva – pán krajinský viceprezident strhne klobúk z hlavy a zdvorilo sa ukloní: moja úcta!*“⁷² I takýto bol náš básnik, národný umelec, Janko Jesenský.

⁷² JESENSKÁ, Z. 1955. *Strýčko Janko*. In *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955. s. 276-289.

Zoznam použitej literatúry

1. ČEPÁN, O. 2001. *Próza slovenského realizmu*. Bratislava: Veda, 2001. 290 s. ISBN 80 – 224 – 0654 - 6
2. GÁFRIK, M. 2006. *Básnik Janko Jesenský*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 2006. 182 s. ISBN 80 – 2201 – 38 – 97.
3. CHORVÁTH, M. 1953. *Za nové obzory*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1953. 262 s.
4. JESENSKÝ, J. 1980. *Demokrati*. 2. vyd. Bratislava: Tatran, 1980. 381 s. ISBN 61 – 086 – 80.
5. JESENSKÝ, J. 1966. *Malomestské rozprávky*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1966. 385 s.
6. JESENSKÝ, J. 1968. *Spisy IX : Cestou k slobode. Úryvky z denníka 1914-1918*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1968. 293 s.
7. KUSÝ, I. – ŠMATLÁK, S. 1975. *Dejiny slovenskej literatúry IV: Literatúra na rozhraní 19. a 20. storočia*. Bratislava: Veda, 1975. 567 s.
8. MATUŠKA, A. 1960. *Medailóny*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1960. 140 s.
9. MATUŠKA, A. 1972. *Profily a portréty*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1972. 568 s. ISBN 12 – 72 – 027 – 72.
10. MATUŠKA, A. 1953. *Vavríny nevädnuce*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1953. 187 s.
11. MATUŠKA, A. – JESENSKÁ, Z. – RAPOŠ, D. 1955. *Janko Jesenský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1953. 806 s.
12. NAJDENOVÁ, V. 2010. *Tomáš Garrigue Masaryk, jeho život a miesto v kultúrnych dejinách strednej Európy*. Nitra, 2010. 35 strán
13. PETRÍK, V. 1980. *Hodnoty a podnety: Výber štúdií a článkov*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1980. 332 strán. ISBN 12 – 72 – 022 - 80
14. PETRUS, P. 1989. *Listy Janka Jesenského I*. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1989. 604 s. ISBN 80 – 7090 – 027 – X.
15. PETRUS, P. 1982. *Janko Jesenský: Nepokorený smiech a vrásky sveta – Tvorba posolstvo národného umelca Janka Jesenského*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1982. 184 s. ISBN 70 – 075 – 82.

16. ROSENBAUM, K. a kol. 1984. *Encyklopédia slovenských spisovateľov*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1984. 484 strán. ISBN 65 – 042 – 84.
17. ŠMATLÁK, S. 2001. *Dejiny slovenskej literatúry II*. 1. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2001. 559 s. ISBN 80 – 88878 – 68 – 3.
18. ŠTERLINGER, P. 1978. *Kto proti osudu*. Bratislava: Tatran, 1978. 295 strán. ISBN 61 – 938 – 78

Internetové zdroje

1. PÁSTOROVÁ, E. 2004. *Archív literatúry a umenia SNK v Martine*. In Knižnica [online].2004, vol. 5, no. 7 [cit. 2012-03-09]. Dostupné na internete : <http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2004/jul/371.pdf>
2. <www.zlatyfond.sme.sk/autor/55/Janko-Jesensky>
3. <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1193/Jesensky_Verse/5>

Prílohy

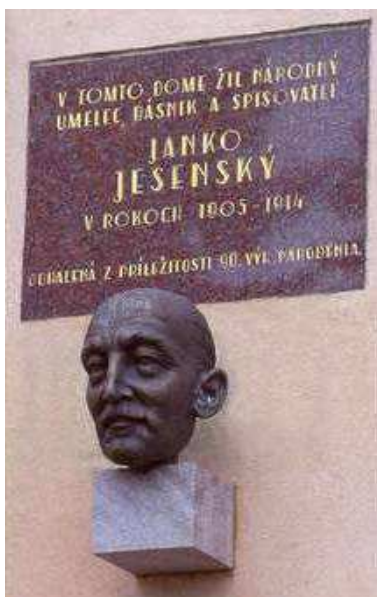
Janko Jesenský

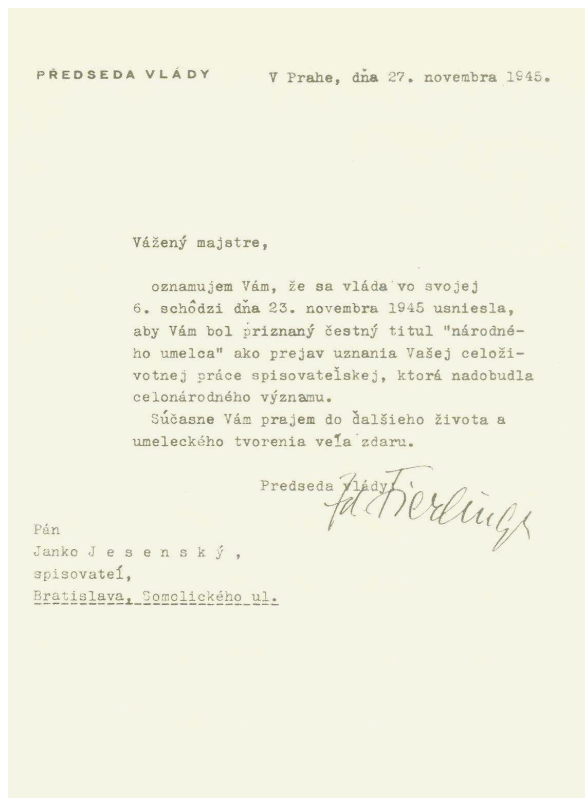
Janko Jesenský, bánovský fiškál

Dom, v ktorom býval Janko Jesenský, keď pôsobil v Bánovciach nad Bebravou

Umelcova busta na prednej stene domu (viď obrázok vyššie)

Dekrét národného umelca z 27. novembra 1945

Jesenský sa „pozdravil“